

مجموعه کامل قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی محیط زیست در صنعت (نفت، گاز، پتروشیمی، نیرو، ...)

تحقیق و تدوین:

مهندس حافظ گلستانی فر
(محیط زیست شرکت ملی نفت ایران)

دکتر علی مشهدی
(دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه قم)

با دیباچه:

دکتر عباس رزمی
مدیر ایمنی، بهداشت و محیط زیست شرکت ملی نفت ایران

دکتر محمد حسن خوشگفتار منش
رئیس پژوهشکده محیط زیست

دکتر محسن عسگری
مدیر عامل شرکت ملی شیمی کشاورزی

دیباچه:

محیط زیست و امکان حیات در زمین پاک یکی از بزرگترین موهبت‌های پروردگار است که به همه ساکنان کره خاکی هدیه شده است. دریغ که تلاش در جهت حفظ و نگهداشت آن که بخشی از مسئولیت اجتماعی انسان‌هاست، گاهی به سبب برخی ملاحظات پیرامون توسعه فعالیت‌های اقتصادی، فراموش می‌شود در حالی که در عصر جدید همه باید بدانیم و ایمان داشته باشیم که توسعه می‌تواند با رعایت کامل ملاحظات و الزامات حفاظت از محیط زیست هم صورت پذیرد.

شرکت ملی نفت ایران به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان نفت و گاز، مسئولیت فرآیندهای اکتشاف تا تولید نفت و گاز را در تاسیسات خشکی و دریا و همچنین صادرات آن را برعهده داشته و همواره حفاظت از محیط زیست، حفظ سلامت و ایمنی (HSE) تمامی افراد جامعه را در صدر فعالیت‌های خود قرار داده است. رویکرد شرکت ملی نفت در حفاظت از محیط زیست، نوعی مسئولیت ذاتی است که ریشه در اخلاق، فرهنگ و اعتقادات مدیریت و کارکنان این شرکت دارد.

مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست (HSE) با بالابردن سطح آگاهی بهداشت، ایمنی و محیط زیست در همه سطوح سازمانی و مشارکت موثر در این زمینه، ظهور عوامل مخاطره آمیز و وقوع حوادث را حتی المقدور کاهش و کنترل نموده است.

با توجه به عدم آگاهی از قوانین و مقررات زیست محیطی و مباحث حقوقی مربوطه در صنعت نفت که منجر به بروز مسائل و مشکلات حقوقی، مالی و تحمیل هزینه‌های هنگفت مانند اعمال جرائم قانونی، کاهش و توقف تولید و جلوگیری از پیشرفت پروژه‌های صنعت نفت می‌گردد، از این رو به منظور کاهش زیان‌های مالی، اقتصادی و زیست محیطی در سطح صنعت نفت، آگاهی کلیه کارکنان در خصوص قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی محیط زیست در صنعت نفت یک امر مهم و ضروری می‌باشد.

کتاب حاضر که محصول همکاری کارکنان مدیریت HSE شرکت ملی نفت ایران و پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم می‌باشد. توانسته است تمامی قوانین ملی و بین‌المللی و حقوقی محیط زیست در صنعت با لادستی و پایین دستی نفت را ارائه نماید. امید است مطالعه این کتاب مفید واقع شده و مورد پسند خوانندگان فرهیخته قرار گیرد.

دکتر عباس رزمی

مدیر ایمنی، بهداشت و محیط زیست شرکت ملی نفت ایران

دیباچه:

صنعت نفت از موثرترین و بزرگترین صنایع در جهان و به ویژه ایران است. نفت، علاوه بر اینکه منبع عمده تامین انرژی در دنیای امروز است، نقش مهمی نیز در تعیین میزان قدرت ملی و اعتبار بین‌المللی کشورهای مختلف ایفا می‌کند. با توجه به روند رو به رشد اقتصاد جهانی و بالا رفتن تقاضای انرژی نقش کلیدی این صنایع بیش از پیش مورد توجه واقع شده و منجر به گسترش و پیشرفت چشمگیر آن در دهه‌های اخیر شده است. صنعت نفت شامل فرایندهای جهانی اکتشاف، استخراج، پالایش، حمل و نقل و بازاریابی فرآورده‌های نفتی است.

از سویی دیگر، امروزه آلودگی زیست محیطی یک معضل جهانی می‌باشد. در ایران نیز به دلیل گسترش صنایع نفت و گاز و ارتباط بسیار نزدیک با زندگی اجتماعی و زیست محیطی ساکنین اطراف، توجه بیش از پیش به اثرات صنایع نفت، گاز و پتروشیمی بر محیط‌زیست و سلامت را توجیه می‌نماید. حرکت در مسیر توسعه همه جنبه، هدف اصلی سازمان‌ها، دولت‌ها و ملت‌ها می‌باشد. مسایل زیست محیطی یک امر کاملاً فرابخشی بوده و می‌بایست کلیه آحاد جامعه علی‌الخصوص سازمان‌ها و دستگاه‌ها هر یک به فراخور توان و تشکیلات خود در حفظ و نگهداری از محیط زیست به عنوان یک وظیفه عمومی از هر فعالیتی که با آلودگی و یا تخریب غیر قابل جبران محیط زیست همراه باشد جلوگیری کنند. تدوین اصول و قواعد الزام آور زیست محیطی به تدریج موجب توسعه حقوق محیط زیست چه در ابعاد ملی و چه در سطح بین‌المللی گردیده است و امروزه قوانین و مقررات زیست محیطی یکی از مهمترین ابزار و عوامل مدیریت محیط زیست و حفاظت از منابع آن محسوب می‌شود. کتاب حاضر به همت آقای دکتر علی مشهدی مدیر محترم گروه فرهنگ و محیط زیست پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم و آقای مهندس حافظ گلستانی فر، از پژوهشگران توانمند حوزه نفت، تدوین شده است. این مجموعه اثر پژوهشی است ارزشمندی است که می‌تواند مورد استفاده جامعه علمی و دانشگاهی و عموم مردم قرار گیرد. در همین راستا از تمامی تلاش‌های نویسندگان و نیز ناشر در تدوین و چاپ این اثر سپاسگزاری می‌شود.

لازم به ذکر است که پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم آمادگی دارد تا در انجام پژوهش‌های علمی مشترک با سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی همکاری نماید. این پژوهشکده در حال حاضر با سه گروه پژوهشی، آلاینده‌های زیست محیطی، گروه فرهنگ و محیط زیست (حقوق محیط زیست) و گروه بیوانفورماتیک و محیط زیست و با داشتن ظرفیت و نیروی انسانی متخصص (چهل همکار تمام وقت و پاره وقت)، طرح‌های تحقیقاتی استانی و ملی متعددی را به انجام رسانده است.

حوزه‌های فعالیت این پژوهشکده در سطح ملی (از طریق همکاری در ایجاد و توسعه شبکه تحقیقات زیست محیطی) و بین‌المللی (از طریق گسترش همکاری‌های فعلی با مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی کشورهای دیگر) در دو سطح منطقه‌ای (با کشورهای حاشیه دریای خزر و کشورهای حاشیه خلیج فارس) و فرامنطقه‌ای (با کشورهای توسعه یافته همچون فرانسه، استرالیا، آمریکا، کانادا، ژاپن و...) است. امید است که انشالله با همکاری هم شاهد شکوفایی ایران اسلامی در محیط زیستی سالم و عاری از آلودگی باشیم.

دکتر محمد حسن خوشگفتار منش

رئیس پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

دیباچه:

گسترش جوامع انسانی، توسعه شهرنشینی و صنعتی شدن موجب پیدایش پدیده‌هایی چون تخریب و آلودگی محیط زیست شده است. در ایران عمدتاً توسعه صنایع بدون رعایت ملاحظات زیست محیطی صورت گرفته است و در تبع آن شکاف میان سطح حفاظت از محیط زیست در کشور ما نسبت به کشورهای توسعه یافته به مراتب بیشتر از شکاف صنعتی موجود است. و این یعنی محیط زیست در ایران به عنوان مهمترین دارایی بین نسلی، نیازمند تمرکز، سرمایه گذاری و ارتقای سطح دانش و به روز آوری قوانین و استانداردهای مربوطه در این حوزه است.

کشاورزی نیز به عنوان یک صنعت حیاتی در زندگی همه ساکنان زمین باید به سمتی پیش رود که محصولات با کیفیت، با کمترین آسیب به محیط زیست تولید شوند.

شرکت ملی شیمی کشاورز(سهامی عام) با سابقه قریب چهار دهه فعالیت یکی از قدیمی‌ترین و بزرگترین تولیدکنندگان انواع سموم دفع آفات نباتی، دامی، خانگی و کودهای شیمیایی در کشور است.

این شرکت در راستای حفظ محیط زیست و تحقق اصل پنجاهم قانون اساسی، در سال ۱۳۷۶ فعالیت در حوزه مدیریت پسماندهای صنعتی را به مجموعه توانمندی‌های خود افزود و از سال ۱۳۹۵ پس از تغییر ساختار مالکیت فعالیت‌های خود را در این حوزه توسعه داده و در همین راستا سه طرح و پروژه بزرگ ملی را در استان‌های بوشهر، خوزستان و قزوین در دست بهره‌برداری و احداث قرار داد.

این شرکت دارنده اولین لندفیل ترانشه‌ای و مهندسی و اولین کوره پسماندسوز و اولین شرکت ایرانی دارای گواهی صلاحیت پیمانکاری از رشته مدیریت پسماند در کشور است و با سرمایه‌گذاری در احداث و بهره‌برداری از مجتمع جامع مدیریت پسماندهای ویژه در صنایع نفت، گاز و پتروشیمی فعالیت دارد. شرکت مدیریت پسماند شیمی کشاورز با برند «ملی شیمی سبز» مسئولیت بهره‌برداری از مجتمع مذکور در استان بوشهر را بر عهده دارد.

امید است مطالعه کتاب حاضر که کتابی جامع در زمینه قوانین و استانداردهای ملی و بین‌المللی محیط زیست در صنعت است، گامی در جهت ارتقای مدیریت مخاطرات زیست محیطی در ایران عزیز باشد.

دکتر محسن عسگری

مدیر عامل شرکت ملی شیمی کشاورز

مقدمه:

حفاظت از محیط‌زیست در فرآیند توسعه صنعتی، امروزه به یکی از دغدغه‌های مهم دولت‌ها تبدیل شده است. در این میان صنعت نفت و گاز زمره مهم‌ترین آن‌ها به شمار می‌رود. این صنعت که نقش بسیار مهمی در پیشرفت و توسعه صنعتی جوامع دارد همواره با چالش‌ها و مشکلات زیست محیطی مواجه است که نیازمند مدیریت و کنترل آن‌ها است. در مراحل مختلف اکتشاف، حفاری، استخراج، بهره‌برداری، انتقال، ذخیره‌سازی، نقشه‌برداری، زمین‌شناسی، حفاری، احداث و توسعه تأسیسات، تصفیه و پالایش، توزیع، صادرات و واردات فرآورده‌های نفتی و در نهایت مصرف نفت و گاز می‌توان به تأثیر مواد و محصولات نفتی بر ایجاد و افزایش انواع آلودگی‌ها و مشکلات زیست محیطی اشاره نمود.

وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران سازمان دولتی زیرمجموعه قوه مجریه ایران است، که وظیفه اعمال اصل مالکیت و حاکمیت ملی ایران بر ذخایر و منابع نفت و گاز، همچنین تفکیک وظایف حاکمیتی از تصدی در اداره و توسعه صنعت نفت و گاز کشور را بر عهده دارد. ساختار سازمانی این وزارتخانه از یک ستاد مرکزی و چهار شرکت اصلی شامل شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران، شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران و شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران تشکیل شده است. وزارت نفت در حال حاضر فعالیت‌های خود را در قالب چهار شرکت اصلی انجام می‌دهد. فعالیت‌های بخش بالادستی، که به اکتشاف، حفاری و تولید نفت خام و گاز طبیعی مربوط است، در قالب فعالیت‌های شرکت ملی نفت و فعالیت‌هایی که به استفاده از منابع تولیدشده در بخش بالادستی و تولید مشتقات نفت و گاز منجر می‌شود در بخش پایین‌دستی و در محدوده فعالیت شرکت‌های ملی گاز، پالایش و پخش و صنایع پتروشیمی قرار دارد. این وزارت خانه از طریق مدیریت بر شرکت‌های تابعه و فرعی خود، بر عملیات اکتشاف، استخراج، بازاریابی و فروش نفت خام، گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی در کشور نظارت می‌نماید.

صنعت نفت و گاز شامل کلیه فعالیت‌های مرتبط با عملیات بالادستی و پایین‌دستی می‌شود: عملیات بالادستی نفت مطابق تعریف قانونی (ماده ۱ قانون نفت مصوب ۱۳۹۰) شامل کلیه مطالعات، فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به اکتشاف، حفاری، استخراج، بهره‌برداری و صیانت از منابع نفتی، انتقال، ذخیره‌سازی و صادرات آن مانند بی‌جوبی، نقشه‌برداری، زمین‌شناسی، ژئوفیزیک، ژئوشیمی، حفر و خدمات فنی چاه‌ها، تزریق گاز، آب، هوا و یا هر فعالیتی که منجر به برداشت بهینه و حداکثری از منابع نفتی گردد و نیز احداث و توسعه تأسیسات و صنایع وابسته، تحدید حدود، حفاظت و حراست آن‌ها برای عملیات تولید و قابل عرضه کردن نفت در حد جداسازی اولیه، صادرات، استفاده و یا عرضه برای عملیات پایین‌دستی را شامل شود. مواردی نظیر مدیریت و نظارت بر تأمین کالاها و مواد صنعتی، آموزش و تأمین نیروی انسانی، ایجاد و حفظ شرایط ایمنی، بهداشت و محیط زیست و انجام کلیه فعالیت‌های لازم جهت ایجاد ارتقاء و انتقال فناوری برای پشتیبانی عملیات فوق جزء عملیات بالادستی محسوب می‌شود. فعالیت‌های بخش بالادستی در قالب فعالیت‌های شرکت ملی نفت قرار دارد.

همچنین عملیات پایین‌دستی نفت، به کلیه مطالعات، فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به عملیات تصفیه و پالایش در تأسیسات پالایشی جهت تولید فرآورده‌های نفتی و استفاده از آن‌ها برای تولید محصولات پتروشیمی و انتقال، ذخیره‌سازی، توزیع، فروش داخلی، صادرات و واردات فرآورده‌های نفتی اطلاق می‌شود. مواردی نظیر تأمین کالاها و مواد صنعتی، آموزش و تأمین نیروی انسانی، ایجاد و حفظ شرایط ایمنی، بهداشت و محیط زیست و انجام کلیه فعالیت‌های لازم جهت ایجاد، ارتقاء و انتقال فناوری برای پشتیبانی عملیات فوق جزء عملیات پایین‌دستی محسوب می‌شود. فعالیت‌هایی که به استفاده از منابع تولیدشده در بخش بالادستی و تولید مشتقات نفت و گاز منجر می‌شود در بخش پایین‌دستی و در محدوده فعالیت شرکت‌های ملی گاز، پالایش و پخش و صنایع پتروشیمی قرار دارد.

شرکت ملی نفت ایران بهمن سال ۱۳۲۷، با هدف اکتشاف، توسعه و بازاریابی و فروش نفت خام و گاز طبیعی تشکیل شد و امروزه این شرکت به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های نفتی جهان مطرح است. شرکت ملی نفت ایران، وظیفه اکتشاف و تولید نفت خام، گاز طبیعی و میعانات گازی را در ایران بر عهده دارد و از طریق شرکت‌های تابعه و زیرمجموعه خود، خوراک مورد نیاز سه شرکت دیگر زیرمجموعه وزارت نفت را تأمین می‌نماید. تبیین سیاست‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، و همکاری با کشورهای مهم صنعتی در زمینه تأمین انرژی و ایجاد ثبات در بازارهای جهانی نفت در دستور کار شرکت ملی نفت ایران قرار دارد. این شرکت در بازار داخلی و به‌طور فزاینده و مؤثر در عرصه بین‌المللی (تجارت بین‌المللی هیدروکربوری و دانش فنی) حضور دارد و حافظ منافع ملی و بین‌المللی کشور در

بلندمدت خواهد بود. شرکت ملی نفت ایران، عضو اصلی اوپک است و سعی دارد با عملکردی تجاری و یکپارچه در عملیات بالادستی، بازاریابی و معاملات بین‌المللی نفت و گاز، با توسعه فعالیت‌های اکتشافی، حفاری، افزایش تولید نفت و گاز، پژوهش و توسعه، پالایش و توزیع نفت، گاز و فرآورده‌های نفتی و همچنین صادرات، نقش خود را به‌عنوان شرکتی با سابقه در عرصه تولید و صادرات در منطقه تثبیت کند. این شرکت هم اکنون به منظور حفظ جایگاه خود در منطقه و در عرصه بین‌الملل، سیاست‌های خود را در بخش میدان‌های مشترک نفت و گاز (به‌ویژه میدان‌های غرب کارون و میدان مشترک پارس جنوبی)، افزایش ضریب برداشت، تزریق گاز به میدان‌های نفتی و افزایش برداشت از میدان‌هایی که در نیمه دوم عمر خود قرار دارند، متمرکز کرده است.

در همین راستا نباید از نقش شرکت ملی گاز ایران غافل بود. این شرکت در سال ۱۳۴۴ تأسیس شد و هم‌اکنون در زمینه فراورش، انتقال و توزیع گاز طبیعی در کشور، فعالیت می‌کند. این شرکت از بدو تأسیس تاکنون متناسب با روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور و بهره‌گیری از گاز به عنوان یکی از منابع مهم در تأمین سوخت و تولید انرژی و تحصیل بخشی از ارز مورد نیاز تدریجاً با قابلیت‌ها و توانمندی‌ها و منابع و امکانات مختلفی از جمله نیروی انسانی متخصص و کارآمد با دانش و بینش علمی و نظری و نیز ابزارآلات، تجهیزات و ماشین‌آلات و کارگاه‌های متعدد و متنوع پیشرفته و مدرن برای اجرای عملیات شرکت دست یافته، به طوری که امروز قادر است کلیه امور مربوط را مطابق با استانداردهای معتبر بین‌المللی قابل قبول رأساً انجام دهد. اکنون شرکت ملی گاز ایران یکی از ده شرکت بزرگ فعال در عرصه گاز در خاورمیانه و یکی از چهار شرکت اصلی وزارت نفت با سابقه بیش از ۵۳ سال است که وظیفه تأمین بیش از ۷۵ درصد از سوخت مورد نیاز کشور را بر عهده دارد.

شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران نیز یکی از چهار شرکت اصلی وابسته به وزارت نفت دولت جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این شرکت که در سال ۱۳۴۳ به منظور تمرکز و توسعه این صنعت تأسیس شده است مسئولیت توسعه صنایع پتروشیمی ایران را بر عهده دارد. هدف از تأسیس این شرکت، تولید فرآورده‌های پتروشیمی و شیمیایی از نفت، مشتقات نفتی، گازهای طبیعی و سایر مواد خام، اعم از آلی و معدنی بود.

علاوه بر این شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران در اسفندماه ۱۳۷۰ بر اساس اصل تفکیک فعالیت‌های بالادستی (اکتشاف و تولید نفت خام و گاز) از پایین‌دستی (انتقال نفت خام و فرآورده، پالایش، صادرات، واردات و توزیع فرآورده‌های نفتی) در وزارت نفت تأسیس و فعالیت‌های رسمی آن از سال ۱۳۷۱ آغاز شد. شرکت ملی پالایش و پخش به سه‌نظام تولید، انتقال و توزیع (به‌عنوان حلقه‌های زنجیره ارزش فعالیت‌های پائین‌دستی) تقسیم می‌شود. علاوه بر سه‌نظام ذکر شده، مسئولیت ارائه خدمات مهندسی و مخابرات به شرکت‌های زنجیره تأمین و حضور قدرتمند در بازارهای منطقه‌ای و جهانی از طریق تعامل با کشورهای همسایه و منطقه در زمینه های سوآپ و یا خرید و فروش نفت خام، فرآورده‌های نفتی و سرمایه‌گذاری‌های مشترک را بر عهده دارد.

نفت در بسیاری از صنایع اهمیت حیاتی دارد و از نظر حفظ تمدن صنعتی در شرایط فعلی دارای اهمیت است و به این ترتیب یک دغدغه مهم برای بسیاری از کشورها به حساب می‌آید. نفت مهم‌ترین منبع تأمین انرژی در سطح بین‌المللی است و ۳۲ درصد منبع تأمین انرژی در اروپا و آسیا و بیش از ۵۳ درصد در خاورمیانه را تشکیل می‌دهد. با توجه به روند رو به رشد اقتصاد جهانی و بالا رفتن تقاضای انرژی نقش کلیدی این صنایع بیش از پیش مورد توجه واقع شده و منجر به گسترش و پیشرفت چشمگیر آن در دهه‌های اخیر شده است. صنعت نفت شامل فرایندهای جهانی اکتشاف، استخراج، پالایش، حمل و نقل و بازاریابی فرآورده‌های نفتی است. بالاترین حجم محصولات این صنعت شامل نفت سوختی و گازوئیل می‌باشد. همچنین نفت به‌عنوان ماده اولیه برای ساخت بسیاری از محصولات شیمیایی مانند داروها، حلال‌ها، کودهای شیمیایی، آفت‌کش‌ها و پلاستیک کاربرد دارد.

در همین راستا آلودگی زیست محیطی یک معضل جهانی می‌باشد. در ایران نیز به دلیل گسترش صنایع نفت و گاز و ارتباط بسیار نزدیک با زندگی اجتماعی و زیست محیطی ساکنین اطراف، توجه بیش از پیش به اثرات صنایع نفت، گاز و پتروشیمی بر محیط‌زیست و سلامت را توجیه می‌نماید. مراحل مختلف اکتشاف، استخراج و فرآوری نفت و نیز صنایع پایین‌دست آن و فعالیت پالایشگاه‌ها و بهره‌برداری از پتروشیمی هرکدام اثرات متعددی بر محیط‌زیست بر جای می‌گذارند. بنابراین خاک، هوا، آب (مشمول بر آب‌های سطحی و زیرزمینی)، موجودات، گیاهان، درختان و حتی انسان‌ها تحت تأثیر این اثرات قرار می‌گیرند. لذا باید به این نکته مهم توجه نمود که مسائل زیست محیطی یک امر کاملاً فرا بخشی بوده و می‌بایست در یک مجموعه در نظر گرفته شود.

از ابتدای ورود این صنعت به کشور در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران قوانین، مقررات و استانداردهای متنوع و متعددی به تصویب رسیده است. علاوه بر این ایران به عضویت و پذیرش برخی اسناد و کنوانسیون‌ها و استانداردهای بین‌المللی مرتبط در آمده است. در این کتاب سعی شده است قوانین و مقررات و استانداردهای زیست محیطی جهت بهره‌برداری مجریان و پژوهشگران تدوین گردد. ایده اولیه تدوین این کتاب به تدریس درس حقوق محیط‌زیست در صنعت نفت گاز برای دانشجویان گرایش حقوق نفت و گاز در دانشکده حقوق پردیس فارابی دانشگاه تهران توسط نویسنده نخست و نیز فعالیت عملی و علمی نویسنده دوم در شرکت ملی نفت برمی‌گردد.

خداوند بزرگ را سپاس که توفیق داد تا کتاب مجموعه کامل قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی محیط‌زیست در صنعت نفت (به همراه راهنماها و ابلاغیه‌های محیط‌زیستی صنایع بالادستی و پایین‌دستی نفت) را گردآوری و تألیف نماییم این کتاب شامل بخش نخست قوانین و مقررات ملی محیط‌زیست در صنعت نفت (شامل قوانین و مقررات عام زیست محیطی، قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی آب و دریا، قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی هوا و صوت، فضای سبز، جنگل و پوشش گیاهی، قوانین و مقررات مربوط به مدیریت پسماند، قوانین و مقررات مربوط به ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA)، قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی خاک، راهنماها، دستورالعمل‌ها و ابلاغیه‌های زیست محیطی صنعت نفت، استانداردهای زیست محیطی، قوانین و مقررات کیفی محیط‌زیست در صنعت نفت) و بخش دوم: معاهدات و اسناد بین‌المللی محیط‌زیست در صنعت نفت و گاز می‌باشد.

این کتاب برای کارکنان و مجریان پروژه‌های صنعت نفت، متخصصین HSE، استادان و پژوهشگران در زمینه‌های مهندسی محیط‌زیست، مهندسی نفت، مهندسی بهداشت محیط، حقوق محیط‌زیست و رشته‌های غیرمهندسی مرتبط با علوم زیست‌محیطی و نفت مفید می‌باشد. امید است این مجموعه بتواند سهم اندکی در تدوین ادبیات این حوزه ایفا نماید. همچنین به امید آنکه کلیه آحاد جامعه علی‌الخصوص سازمان‌ها و دستگاه‌ها هر یک به فراخور توان و تشکیلات خود در حفظ و نگهداری از محیط‌زیست به‌عنوان یک وظیفه عمومی از هر فعالیتی که با آلودگی و یا تخریب غیر قابل جبران محیط‌زیست همراه باشد دریغ نورزند. در پایان از کلیه متخصصان و صاحب‌نظران صمیمانه تقاضا داریم از نظرات ارزشمند خود ما را بهره‌مند نموده تا در چاپ‌های بعدی موجب تکمیل کتاب و رفع نواقص احتمالی گردد.

علی مشهدی - حافظ گلستانی فر

فهرست مطالب

فهرست مطالب

۴.....	دییایچه
۱۴.....	بخش نخست- قوانین و مقررات ملی محیط‌زیست در صنعت نفت
۱۶.....	فصل اول : قوانین و مقررات عام زیست محیطی.....
۱۵.....	۱-۱- از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۵.....	۲-۱- سیاست‌های کلی نظام در خصوص انرژی
۱۶.....	۳-۱- سیاست‌های کلی محیط‌زیست (ابلاغی مقام معظم رهبری)
۱۷.....	۴-۱- قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۲۳.....	۵-۱- قانون نفت
۲۳.....	۶-۱- از قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت
۲۴.....	۷-۱- قانون اصلاح قانون نفت
۲۷.....	۸-۱- از بسته اجرایی وزارت نفت (موضوع ماده ۲۱۷ قانون برنامه پنج توسعه)
۲۷.....	۹-۱- قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت‌خیز
۲۷.....	۱۰-۱- آیین‌نامه اجرایی قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت
۲۸.....	۱۱-۱- قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست
۳۱.....	۱۲-۱- آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست
۳۵.....	۱۳-۱- قانون شکار و صید
۳۹.....	۱۴-۱- آیین‌نامه اجرایی قانون شکار و صید
۴۱.....	۱۵-۱- قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی
۵۲.....	۱۶-۱- قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران
۵۵.....	۱۷-۱- آیین‌نامه بهداشت محیط
۵۷.....	۱۸-۱- آیین‌نامه اجرایی ماده واحد قانون تشکیل کمیته ملی کاهش اثرات بلایای طبیعی
۵۹.....	۱۹-۱- آئین‌نامه رفع آلودگی زیست محیطی فعالیت‌های نفتی
۶۰.....	۲۰-۱- آیین‌نامه استفاده از اراضی، احداث بنا و تأسیسات در خارج از حریم شهرها و روستاها
۶۲.....	۲۱-۱- مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست
	۲۲-۱- تصویب نامه درخصوص اقدام دستگاه‌های اجرایی برای کاهش آلودگی های محیط زیستی از
۶۲.....	صنایع مستقر در منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس
۶۸.....	۲۳-۱- قانون فهرست قوانین و احکام منسوخ در حوزه محیط زیست
۸۱.....	۲۴-۱- ماده ۲۷ قانون مالیات بر ارزش افزوده(عوارض سبز)
۸۲.....	۲۵-۱- آیین نامه اجرایی آمادگی مقابله با پدیده گرد و غبار
۸۴.....	۲۶-۱- آیین نامه هماهنگی پیشگیری و مدیریت پدیده گرد و غبار
۸۷.....	۲۷-۱- نظام عملیاتی پدافند زیستی کشور
۹۷.....	۲۸-۱- قانون نحوه جبران زحمات و خسارات کارکنان سازمان حفاظت محیط زیست
۹۸.....	فصل دوم : قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی آب و دریا.....
۹۸.....	۱-۲- آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب
۱۰۱.....	۲-۲- قانون حفاظت از دریاها و رودخانه‌های قابل کشتیرانی در برابر آلودگی به مواد نفتی
۱۰۴.....	۳-۲- آیین‌نامه اجرایی تبصره (۳) ماده (۳) قانون حفاظت از دریاها و رودخانه‌های قابل کشتیرانی در مقابل آلودگی به مواد نفتی

- ۴-۲-آیین‌نامه اجرایی ماده (۶) قانون حفاظت از دریاها و رودخانه‌های قابل کشتیرانی در مقابل آلودگی به مواد نفتی ۱۰۸
- ۵-۲-آیین‌نامه اجرایی ماده (۵) قانون حفاظت از دریاها و رودخانه‌های قابل کشتیرانی در مقابل آلودگی به مواد نفتی ۱۱۰
- ۶-۲-میزان جریمه‌های نقدی متخلفان از مواد قانونی حفاظت از دریاها و رودخانه‌ها در مقابل آلودگی به مواد نفتی. ۱۱۱
- ۷-۲-آیین‌نامه تشکیل شورای حفاظت کیفی رودخانه کارون ۱۱۲
- ۸-۲-طرح ملی آمادگی، مقابله و همکاری در برابر آلودگی‌های نفتی و مواد خطرناک و سمی در دریا و رودخانه‌های قابل کشتیرانی ۱۱۳
- ۹-۲-آیین‌نامه نحوه وصول عوارض به تناسب شدت آلودگی(فاضلاب) ۱۱۹
- ۱۰-۲-قانون توزیع عادلانه آب ۱۲۱
- ۱۱-۲-راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور ۱۲۹
- ۱۲-۲-قانون تأسیس وزارت نیرو. ۱۳۰
- ۱۳-۲-برنامه جامع راهبردی مقابله با بحران آب ۱۳۲
- ۱۴-۲-آیین‌نامه ایمنی تصفیه‌خانه‌های آب و فاضلاب ۱۳۲
- ۱۵-۲-قانون توسعه و بهینه‌سازی آب شرب شهری و روستایی در کشور. ۱۳۷
- ۱۶-۲-تعیین سند راهبردی ملی بهبود کیفیت آب شرب با اهداف و راهبردهای آن. ۱۴۰
- ۱۷-۲-قانون ایجاد تسهیلات برای توسعه طرح‌های فاضلاب و بازسازی شبکه‌های آب شهری ۱۴۲
- ۱۸-۲-تصویب‌نامه در خصوص کاهش الگوی مصرف آب ۱۴۴
- ۱۹-۲-تصویب‌نامه در خصوص الگوی مصرف آب در مصارف مختلف ۱۴۵
- ۲۰-۲-قانون حفظ و حراست منابع آب‌های زیرزمینی کشور ۱۴۷
- ۲۱-۲-قانون تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری ۱۴۸
- ۲۲-۲-قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی ۱۴۹
- ۲۳-۲-آیین‌نامه اجرایی قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه مرزی ۱۵۰
- ۲۴-۲-آیین‌نامه مربوط به بستر رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی ۱۵۳
- ۲۵-۲-قانون اراضی مستحدث و ساحلی ۱۵۶
- ۲۶-۲-قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان ۱۵۹
- ۲۷-۲-آیین‌نامه احداث و استفاده از تأسیسات در فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی ایران در خلیج فارس و دریای عمان ۱۶۲
- ۲۸-۲-آیین‌نامه حریم مخازن، تأسیسات آبی، کانال‌های عمومی آبرسانی، آبیاری و زهکشی ۱۶۳
- ۳۹-۲-دستورالعمل تعیین حریم کیفی آب‌های سطحی ۱۶۵
- ۳۰-۲-قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور ۱۶۹
- ۳۱-۲-آیین‌نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب‌ها ۱۶۹
- ۳۲-۲-اصلاح آیین نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب ها ۱۷۶
- ۳۳-۲-استاندارد محیط‌زیستی مورد نیاز برای امکانات و تأسیسات دریافت فضولات نفتی نفت‌کش‌ها، کشتی‌ها و شناورها. ۱۸۶
- ۳۴-۲-عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان منطقه ای دریای پاک. ۱۹۱
- ۳۵-۲-قانون موافقت‌نامه همکاری در زمینه پیشگیری و واکنش به شرایط اضطراری در دریای خزر ۲۰۳
- ۳۶-۲-دستورالعمل تعرفه خدمات آب خارج از تأسیسات شرکت های آب و فاضلاب ۲۰۸
- ۳۷-۲-آیین نامه اجرایی تبصره(۲) ماده (۲) قانون اراضی مستحدث و ساحلی ۲۰۹
- فصل سوم: قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی هوا و صوت..... ۲۱۱**
- ۱-۳-قانون هوای پاک ۲۱۱
- ۲-۳-آیین‌نامه فنی در زمینه کنترل و کاهش آلودگی‌ها ۲۱۹

۳-۳- آیین‌نامه اجرایی تبصره (۳) ماده (۳) قانون هوای پاک.....	۲۲۰
۳-۴- آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون هوای پاک.....	۲۲۲
۳-۵- آیین‌نامه اجرایی ماده ۸ قانون هوای پاک.....	۲۲۳
۳-۶- آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده (۱۴) قانون هوای پاک.....	۲۲۴
۳-۷- آیین‌نامه اجرایی تبصره (۳) ماده (۱۶) قانون هوای پاک.....	۲۲۵
۳-۸- آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۷) قانون هوای پاک.....	۲۲۶
۳-۹- آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۹) قانون هوای پاک.....	۲۲۶
۳-۱۰- اصلاح ماده ۱۶ آیین‌نامه فنی در زمینه کنترل و کاهش آلودگی‌ها (موضوع ماده ۲ قانون هوای پاک).....	۲۲۹
۳-۱۱- قانون شهرداری.....	۲۳۰
۳-۱۲- تصویب‌نامه در خصوص تعیین فواصل لازم برای استقرار واحدهای صنفی و خدماتی در مناطق با کاربری مسکونی، آموزشی و درمانی.....	۲۳۱
۳-۱۳- ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده.....	۲۳۱
۳-۱۴- دستورالعمل اجرایی تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده.....	۲۳۲
۳-۱۵- مصوبه هیات وزیران راجع به برنامه جامع کاهش آلودگی هوای شهر تهران.....	۳۳
۳-۱۶- شیوه‌نامه ۰۲-۸-۳: تعیین پارامترهای مشمول خوداظهاری در پایش آلودگی سازمان حفاظت محیط زیست.....	۲۳۳
۳-۱۷- استاندارد ملی سامانه‌های پایش لحظه‌ای و آنالیز منابع آلاینده محیط زیست.....	۲۴۹
۳-۱۸- حدود انتشار امواج و پرتوهای موضوع ماده ۳۰ قانون هوای پاک.....	۲۵۶
۳-۱۹- جلوگیری از سوزاندن نفت خام در گودال‌های سوخت.....	۲۵۷
۳-۲۰- معیارهای تعیین سطح آلاینده‌های تولیدی صنعتی، معدنی و خدماتی آلاینده هیئت وزیران.....	۲۵۷
فصل چهارم: فضای سبز، جنگل و پوشش گیاهی.....	۲۶۲
۴-۱- قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع با اصلاحات بعدی.....	۲۶۲
۴-۲- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور.....	۲۷۹
۴-۳- قانون حفظ کاربری اراضی و باغ‌ها.....	۲۸۰
۴-۴- آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها.....	۲۸۳
۴-۵- لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها.....	۲۸۶
۴-۶- ضوابط اجرایی مربوط به ماده ۱ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها.....	۲۸۸
فصل پنجم: قوانین و مقررات مربوط به مدیریت پسماند.....	۲۹۱
۵-۱- قانون مدیریت پسماند.....	۲۹۱
۵-۲- آیین‌نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها.....	۲۹۴
۵-۳- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای پزشکی و پسماندهای وابسته.....	۲۹۹
۵-۴- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی زیست‌محیطی پیش از امحای پسماندهای حاوی و یا آلوده به بی‌فنیل‌های پلی‌کلره.....	۳۱۳
۵-۵- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای کشاورزی.....	۳۱۶
۵-۶- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای برقی و الکترونیکی.....	۳۱۹
۵-۷- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای صنایع نفت، گاز و پتروشیمی.....	۳۲۵
۵-۸- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی، معدنی.....	۳۲۹
۵-۹- ضوابط و روش‌های مدیریت اجرایی پسماندهای بخش نیرو.....	۳۳۳
۵-۱۰- ضوابط اجرایی مدیریت کاتالیست‌های مستعمل.....	۳۳۷
۵-۱۱- دستورالعمل بهره‌برداری و استفاده از سوخت‌های مشتق شده از پسماند.....	۳۴۳

۱۲-۵- ضوابط چگونگی واگذاری مدیریت اجرایی پسماندها به اشخاص حقیقی و حقوقی متقاضی سرمایه گذاری در امور مدیریت پسماندها	۳۴۶
۱۳-۵- آیین‌نامه اجرایی بند (س) ماده (۱۴) قانون مدیریت بحران کشور* مواد خطرناک	۳۵۶
۱۴-۵- آیین‌نامه اجرایی ماده ۹۰ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران- نظام مدیریت سبز	۳۶۷
۱۵-۵- ضوابط زیست‌محیطی محل‌های دفع پسماندهای عادی	۳۶۷
۱۶-۵- آیین‌نامه اجرایی کنترل و نظارت بهداشتی بر سموم و مواد شیمیایی	۳۶۹
۱۷-۵- مصوبه راجع به ضرورت حذف آزیست	۳۷۰
۱۸-۵- آیین‌نامه اجرایی حمل و نقل جاده‌ای مواد خطرناک	۳۷۱
۱۹-۵- آیین‌نامه اجرایی بند (ط) تبصره (۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور	۳۷۳
۲۰-۵- شرایط فنی لازم الاجرا در طراحی محل‌های دفن پسماندهای ویژه	۳۷۵
۲۱-۵- ملاحظات زیست محیطی قابل توجه در خصوص استفاده از پسماند سوزه.	۳۷۷
۲۲-۵- ماده ۱۵ آیین‌نامه اجرایی قانون مدیریت پسماند	۳۸۱
۲۳-۵- آیین‌نامه اجرایی واردات، صادرات و عبور پسماندها براساس مقررات کنوانسیون بازل	۳۸۹
۲۴-۵- آیین‌نامه اجرایی بند (ز) ماده (۳۸) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	
موضوع: برنامه مدیریت سبز	۳۹۴
۲۵-۵- آیین‌نامه کاهش مصرف کیسه -های پلاستیکی	۳۹۹
۲۶-۵- قانون کمک به ساماندهی پسماندهای عادی با مشارکت بخش غیردولتی	۴۰۲
۲۷-۵- ابلاغ مصوبه هیات مدیره محترم در خصوص معاملات اسلج (لجن‌های نفتی)	۴۰۳
۲۸-۵- ضوابط مدیریت پسماندهای دریایی کشور	۴۰۵
فصل ششم: قوانین و مقررات مربوط به ارزیابی اثرات زیست محیطی	۴۱۲
۱-۶- آئین‌نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح‌های بزرگ تولیدی، خدماتی و زیربنایی	۴۱۲
۲-۶- ارزیابی اثرات زیست محیطی آیین‌نامه (الگوی)	۴۱۴
۳-۶- مصوبه شماره ۱۹۶ شورای عالی حفاظت محیط زیست.	۴۱۶
۴-۶- مصوبه شماره ۲۳۷ شورای عالی حفاظت محیط زیست.	۴۱۷
۵-۶- از ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.	۴۱۷
۶-۶- طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست محیطی	۴۱۷
۷-۶- مصوبه شماره ۲۴۹ مورخ ۸۲/۱۲/۲۷ شورای عالی حفاظت محیط‌زیست راجع به ارزیابی زیست محیطی طرح و پروژه های بزرگ توسعه و ملی در سواحل کشور.	۴۲۲
۸-۶- گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح‌های استانی موضوع بند (ث)	۴۱۳
۹-۶- ضوابط و معیارهای استقرار واحدها و فعالیت های تولیدی، صنعتی و معدنی	۴۲۴
۱۰-۶- ضوابط و معیارهای محیط زیستی استقرار واحدهای خدماتی	۴۳۲
۱۱-۶- فرایند بررسی گزارش‌های ارزیابی سازمان حفاظت محیط‌زیست	۴۴۶
۱۲-۶- شمول انجام مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی ایجاد میادین نفت و گاز در عرصه های خشکی	۴۴۷
فصل هفتم: قوانین و مقررات مربوط به جلوگیری از آلودگی خاک	۴۴۸
۱-۷- قانون حفاظت از خاک	۴۴۸
۲-۷- مقررات تعیین واحدهای بزرگ و مقاطع زمانی و ضوابط اندازه گیری آلاینده‌گی و نحوه خود اظهاری پایش محیط زیست موضوع تبصره (۲) ماده (۱۸) قانون حفاظت از خاک	۴۵۲

۴۵۳.....	۳-۷- راهنمای نمونه برداری و پایش آلودگی خاک
۴۶۲.....	۴-۷- ضوابط زیست محیطی فعالیت‌های معدنی
۴۶۵.....	۵-۷- آیین نامه اجرایی ورود، ساخت، فرمولاسیون و مصرف کودهای شیمیایی، زیستی، آلی و سموم دفع آفات
۴۷۴.....	۶-۷- دستورالعمل نحوه کاربری لجن فاضلاب در زمین‌های کشاورزی به عنوان کود
۴۷۵.....	۷-۷- تصویب نامه در خصوص تعیین خط مشی‌های مدیریت، حفاظت و بهره برداری پایدار از خاک کشور
۴۷۷.....	فصل هشتم : استانداردهای زیست محیطی
۴۷۷.....	۱-۸- استانداردهای خروجی فاضلاب‌ها
۴۸۰.....	۲-۸- استاندارد کیفیت هوای آزاد (هوای پاک)
۴۸۲.....	۳-۸- استاندارد کیفیت آب‌های ایران
۴۹۲.....	۴-۸- استاندارد و حدود مجاز آلودگی صوتی
۴۹۳.....	۵-۸- ویژگی‌های فیزیکی، شیمیایی و میکروبیولوژی آب آشامیدنی
۴۹۸.....	۶-۸- حد مجاز استانداردهای خروجی از کارخانجات و کارگاه‌های صنعتی
۴۹۹.....	۷-۸- ضوابط زیست محیطی استفاده مجدد از آب‌های برگشتی و پساب‌ها
۵۳۸.....	۸-۸- میزان مجاز تخلیه نفت در آب همراه نفت به محیط دریایی
۵۰۳.....	۹-۸- استاندارد کیفیت آب دریای خزر
۵۰۳.....	۱۰-۸- استاندارد کیفیت آب دریاهای ایران (خلیج فارس دریای عمان)
۵۱۱.....	۱۱-۸- استاندارد تخلیه به دریاهای ایران
۵۱۷.....	۱۲-۸- شاخص‌های عملکرد زیست محیطی صنعت نفت
۵۱۹.....	فصل نهم : قوانین و مقررات کیفری محیط‌زیست در صنعت نفت
۵۱۹.....	۱-۹- از قانون مجازات اسلامی - تعزیرات
۵۲۰.....	۲-۹- قانون راجع به مجازات اخلاط‌گران در صنایع نفت ایران
۵۲۲.....	۳-۹- قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز
۵۲۳.....	۴-۹- قانون مجازات اخلاط‌کنندگان در تأسیسات آب و برق و گاز و مخابرات کشور
۵۲۳.....	۵-۹- لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور

بخش نخست: قوانین و مقررات ملی محیط زیست

بخش نخست- قوانین و مقررات ملی محیط‌زیست در صنعت نفت

در این بخش قوانین و مقررات ملی حفاظت از محیط‌زیست در صنعت نفت و گاز تدوین شده است. این قوانین و مقررات در بخش‌های مختلف شامل، قوانین و مقررات عام، آلودگی هوا، خاک و صوت و پسماندها، فضای سبز و پوشش گیاهی و ارزیابی اثرات زیست محیطی در صنعت نفت را شامل می‌شوند که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است

فصل اول- قوانین و مقررات عام زیست محیطی

۱-۱- از قانون اساسی^۱

اصل پنجاهم:

در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند ممنوع است.

^۱ -تقل از روزنامه رسمی شماره ۱۳۹۵۷ مورخ ۱۳۶۸/ ۶/۶

اصل چهارم و پنجم:

انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رهاشده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نیزارها، بیشه‌های طبیعی، مراعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آن‌ها عمل نماید. ترتیب و تفصیل استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.

اصل چهارم و هشتم:

در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد. به‌طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل یک‌صد و پنجاه و سوم:

هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

۲-۱- از سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی^۲

مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در خصوص سیاست‌های کلی نظام
(ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری)

۲-۱- سیاست‌های کلی نظام در خصوص انرژی**الف - سیاست‌های کلی نفت و گاز**

- ۱- اتخاذ تدابیر و راهکارهای مناسب برای گسترش اکتشاف نفت و گاز و شناخت کامل منابع کشور.
- ۲- افزایش ظرفیت تولید صیانت شده نفت متناسب با ذخایر موجود و برخورداری کشور از افزایش قدرت اقتصادی و امنیتی و سیاسی.
- ۳- افزایش ظرفیت تولید گاز، متناسب با حجم ذخایر کشور به‌منظور تأمین مصرف داخلی و حداکثر جایگزینی با فرآورده‌های نفتی.
- ۴- گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه‌ای و تربیت نیروی انسانی و تلاش برای ایجاد مرکز جذب و صدور دانش و خدمات فنی - مهندسی انرژی در سطح بین‌الملل و ارتقاء فن‌آوری در زمینه‌های منابع و صنایع نفت و گاز و پتروشیمی.
- ۵ - تلاش لازم و ایجاد سازمان‌دهی قانونمند برای جذب منابع مالی موردنیاز (داخلی و خارجی) در امر نفت و گاز در بخش‌های مجاز قانونی.

۶ - بهره‌برداری از موقعیت منطقه‌ای و جغرافیایی کشور برای خرید و فروش و فرآوری و پالایش و معاوضه و انتقال نفت و گاز منطقه به بازارهای داخلی و جهانی.

۷- بهینه‌سازی مصرف و کاهش شدت انرژی.

۸ - جایگزینی صادرات فرآورده‌های نفت و گاز و پتروشیمی به جای صدور نفت خام و گاز طبیعی.

ب: سیاست‌های کلی سایر منابع انرژی

- ۱- ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده از آن با رعایت مسائل زیست‌محیطی و تلاش برای افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر با اولویت انرژی‌های آبی.
- ۲- تلاش برای کسب فن‌آوری و دانش هسته‌ای و ایجاد نیروگاه‌های هسته‌ای به‌منظور تأمین سهمی از انرژی کشور و تربیت نیروهای متخصص.
- ۳- گسترش فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی در امور انرژی‌های گداخت هسته‌ای و مشارکت و همکاری علمی و تخصصی در این زمینه.

۴- تلاش برای کسب فن‌آوری و دانش فنی انرژی‌های نو و ایجاد نیروگاه‌ها از قبیل بادی و خورشیدی و پیل‌های سوختی و زمین‌گرمایی در کشور.

۱-۳- سیاست‌های کلی محیط‌زیست (ابلاغی ۹۴/۸/۲۶ رهبری در اجرای بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی)

- ۱- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی.
- ۲- ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط‌زیست.
- ۳- اصلاح شرایط زیستی به‌منظور برخورداری از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین‌نسلی.
- ۴- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت.
- ۵- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم و الزام به رعایت استانداردها و شاخص‌های زیست محیطی در قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین.
- ۶- تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرتع و تنوع زیستی به‌ویژه حیات‌وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع متناسب با توان اکولوژیک (ظرفیت قابل‌تحمل و توان بازسازی) آن‌ها بر اساس معیارها و شاخص‌های پایداری، مدیریت اکوسیستم‌های حساس و ارزشمند (از قبیل پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی) و حفاظت از منابع ژنتیک و ارتقاء آن‌ها تا سطح استانداردهای بین‌المللی.
- ۷- مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر بیابان‌زایی، گردوغبار به‌ویژه ریز گرد‌ها، خشک‌سالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادیواکتیو و توسعه آینده‌نگری و شناخت پدیده‌های نوظهور زیست محیطی و مدیریت آن.
- ۸ - گسترش اقتصاد سبز با تأکید بر:
- ۸-۱ - صنعت کم کربن، استفاده از انرژی‌های پاک، محصولات کشاورزی سالم و ارگانیک و مدیریت پسماندها و پساب‌ها با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و زیست محیطی.
- ۸-۲ - اصلاح الگوی تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و بهینه‌سازی الگوی مصرف آب، منابع، غذا، مواد و انرژی به‌ویژه ترویج مواد سوختی سازگار با محیط‌زیست.
- ۸-۳ - توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز و غیر فسیلی از جمله برقی و افزایش حمل‌ونقل همگانی به‌ویژه در کلان‌شهرها.
- ۹- تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها.
- ۱۰- استقرار نظام حسابرسی زیست محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی.
- ۱۱- حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز.
- ۱۲- تدوین منشور اخلاق محیط‌زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی - اسلامی.
- ۱۳- ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه زیست محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط‌زیست.
- ۱۴- گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌ویژه امر به معروف و نهی از منکر برای حفظ محیط‌زیست در تمام سطوح و اقشار جامعه.

۱۵- تقویت دیپلماسی محیط‌زیست با:

- ۱۵-۱- تلاش برای ایجاد و تقویت نهادهای منطقه‌ای برای مقابله با گرد و غبار و آلودگی‌های آبی.
- ۱۵-۲- توسعه مناسبات و جلب مشارکت و همکاری‌های هدفمند و تأثیرگذار دوجانبه، چندجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی در زمینه محیط‌زیست.
- ۱۵-۳- بهره‌گیری مؤثر از فرصت‌ها و مشوق‌های بین‌المللی در حرکت به سوی اقتصاد کم کربن و تسهیل انتقال و توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌های مرتبط.

۱-۴- از قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴)^۳

بخش ۹- محیط‌زیست و منابع طبیعی

ماده ۳۸- دولت موظف است اقدامات زیر را جهت حفاظت از محیط‌زیست به عمل آورد:

- الف- نظارت بر ارزیابی راهبردی محیط‌زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرائی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سرزمینی از جمله مناطق آزاد تجاری و صنعتی بر اساس شاخص‌ها، ضوابط و معیارهای پایداری محیط‌زیست.
- ب- اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور با مشارکت سایر دستگاه‌های اجرائی و جوامع محلی به‌ویژه در ارتباط با تالاب‌های ثبت‌شده در کنوانسیون رامسر به‌طوری که تا پایان اجرای قانون برنامه، حداقل بیست درصد (۲۰٪) تالاب‌های بحرانی و در معرض تهدید کشور احیاء شوند و ضمن حفاظت و تثبیت، در روند بهبود قرار گیرند.
- پ- تأمین اعتبارات ارزی و ریالی مورد نیاز جهت اجرای تعهدات بین‌المللی دولت جمهوری اسلامی ایران در حوزه محیط‌زیست در قالب بودجه‌های سنواتی. اجرای این بند منوط به رعایت اصول هفتاد و هفتم (۷۷) و یکصد و بیست و پنجم (۱۲۵) قانون اساسی می‌باشد.
- ت- تأمین سهم دولت جمهوری اسلامی ایران در طرح‌های (پروژه‌های) بین‌المللی محیط‌زیستی مشترک با دولت‌ها و اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی به‌منظور تشویق و حمایت از جلب کمک‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی داوطلبانه و کمک به تأمین هزینه‌های مربوط به کنوانسیون رامسر. اجرای این بند منوط به رعایت اصول هفتاد و هفتم (۷۷) و یکصد و بیست و پنجم (۱۲۵) قانون اساسی می‌باشد.
- ث- نظارت بر اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها و مدیریت سالانه حداقل بیست درصد (۲۰٪) از حجم پسماندهای موجود با روش مناسب
- تبصره- سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است در محدوده حریم شهرها و روستاها بر اقدامات شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در این خصوص نظارت کند.
- ج- تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری دستگاه‌های اجرائی، نظامی (در زمان صلح) و انتظامی
- چ- تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی و سایر واحدهایی که فاضلاب با آلاینده‌گی بیش از حد مجاز از استانداردهای ملی تولید می‌نمایند از طریق عقد قرارداد فروش و یا پیش‌فروش پساب خروجی تأسیسات موجود و یا طرح‌های توسعه آتی
- تبصره- دولت مجاز است از طریق تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و یا عقد قرارداد با آنان نسبت به موارد این بند اقدام نماید.
- ح- احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها در سطح هشتصد و پانزده هزار هکتار
- خ- اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان حداقل در سطح ده میلیون هکتار

^۳. نقل از روزنامه رسمی شماره ۲۰۹۹۵-۱۳۹۶/۱/۲۱.

- د- بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی آن حداقل در سطح یک میلیون و یکصد و چهل هزار هکتار
- ذ- تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی حداقل یکصد و چهارده میلیون هکتار و اراضی کشاورزی حداقل بیست میلیون هکتار با رعایت قانون حدنگار (کاداستر)
- ر- ارتقای پوشش سدها (۱۰۰٪) حفاظت از جنگل‌ها، مراتع و اراضی ملی و دولتی و مناطق چهارگانه زیست‌محیطی با مشارکت جوامع محلی و ارتقای ضریب حفاظت از جنگل‌ها و مراتع کشور به منظور پایداری جنگل‌ها و همچنین تعادل بخشی دام و مراتع سالانه حداقل ده درصد (۱۰٪)
- ز- اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کاغذ، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایط نقلیه، در کلیه دستگاه‌های اجرائی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی در چهارچوب قوانین مربوطه
- تبصره- آیین‌نامه اجرائی این بند به پیشنهاد مشترک وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط‌زیست به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
- ژ- احیای رویشگاه‌های مرتعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی به میزان حداقل نه میلیون و شصدهزار هکتار و افزایش حداقل یکصد هزار هکتار به سطح زیر کشت گیاهان دارویی به نحوی که در پایان اجرای قانون برنامه به دویست و پنجاه هزار (۲۵۰,۰۰۰) هکتار برسد.
- س- ارائه برنامه جامع مقابله با ریزگردها حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه ششم و اجرای عملی و مؤثر آن از سال دوم اجرای این قانون
- ش- اعطای تسهیلات و پیش‌بینی اعتبار لازم در بودجه سالانه جهت از رده خارج کردن سالانه ده درصد (۱۰٪) از موتورسیکلت‌های بنزینی و جایگزینی با موتورسیکلت‌های برقی
- ص- فراهم کردن منابع ارزی و ریالی لازم جهت تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف در طول اجرای قانون برنامه با همکاری بخش خصوصی و شهرداری‌ها
- ض- اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حقابه به رودخانه‌های مشترک و مرزی مانند هیرمند و تأمین حقابه زیست‌محیطی آن‌ها
- ط- تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات‌وحش کشور با رویکرد بهره‌گیری از ظرفیت‌های داوطلبانه و مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی با اولویت جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست
- ظ- بازنگری در محدوده مناطق چهارگانه محیط‌زیست و همچنین تعریف و تقسیم‌بندی جدید مناطق با توجه به تقسیمات نوین اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست
- ع- کشاورزان و دامدارانی که محصولات آن‌ها با تشخیص جهاد کشاورزی شهرستان در معرض تهدید حیات‌وحش می‌باشد، می‌توانند برای جلوگیری از خسارت نسبت به محصور نمودن مزارع خود در چهارچوب قانون و مقررات مربوطه اقدام کنند.
- غ- سازمان حفاظت محیط‌زیست مکلف است نسبت به پاسخ اعلام‌های مربوط به طرح‌های عمرانی دولتی و طرح‌های اقتصادی سرمایه‌گذاران حداکثر ظرف مدت دو ماه اقدام نماید و در صورت رد گزارش‌ها و درخواست‌های مذکور دلایل را کتباً به صورت شفاف مطابق قوانین و ضوابط فنی مربوطه به ذی‌نفعان اعلام کند. عدم پاسخ سازمان حفاظت محیط‌زیست در مهلت مقرر، به منزله تأیید می‌باشد.
- ف-
- ۱- هرگونه بهره‌برداری چوبی از درختان جنگل‌های کشور از ابتدای سال چهارم اجرای قانون برنامه، ممنوع می‌باشد. دولت در ارتباط با قراردادهای طرح‌های جنگلداری مذکور که مدت اجرای آن به اتمام می‌رسد، مجاز به تمدید قرارداد نمی‌باشد.
- تبصره- بهره‌برداری چوبی در طرح‌های جنگلداری طی سالهای اول تا سوم اجرای قانون برنامه توسعه صرفاً از درختان شکسته، افتاده و ریشه‌کن در چهارچوب قوانین و مقررات مربوطه خواهد بود.

۲- دولت مکلف است نسبت به اصلاح آن دسته از طرح‌های جنگلداری که مدت اجرای آن تا پایان سال سوم اجرای قانون برنامه به اتمام نمی‌رسد، تعیین خسارت کارشناسی نموده و خسارت حاصله را در بودجه سنواتی درج نماید.

تبصره ۱- بهره‌برداری از درختان ریشه‌کن، شکسته، افتاده، خشک سرپا و آفت‌زده غیرقابل احیاء تا پیش از تصویب طرح جایگزین و حداکثر تا پایان سال سوم برنامه صرفاً با مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور مجاز می‌باشد و پس از تصویب طرح جایگزین صرفاً بر اساس این طرح و با مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور خواهد بود.

تبصره ۲- برداشت درختان جنگلی برای طرح‌های عمرانی در صورت دارا بودن ارزیابی زیست محیطی و شناسه (کد) شناسایی با مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور بلامانع است. همچنین بهره‌برداری از درختکاری و جنگل‌کاری‌های دست کاشت به منظور زراعت چوب با تشخیص و مجوز سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور مجاز است.

۳- به منظور تحقق بند (۱) دولت مکلف است با اختصاص ردیف اعتباری مستقلی نسبت به پیش‌بینی اعتبارات و امکانات در بودجه‌های سنواتی جهت ارتقاء پوشش کامل و مؤثر حفاظت از جنگل‌های کشور، مهار عوامل ناپایداری، جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل و اجرای تعهدات اقدام نماید.

تبصره- دولت مکلف است تسهیلات لازم را جهت توسعه زراعت چوب و واردات مواد اولیه صنایع مرتبط با چوب (سلولزی) در اختیار صاحبان صنایع و کشاورزان طرف قرارداد آنان قرار دهد.

بخش ۱۰- انرژی، صنعت و معدن

ماده ۳۹

الف- به منظور ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی و هدفمند کردن یارانه‌ها در جهت افزایش تولید و توسعه نقش مردم در اقتصاد، به دولت اجازه داده می‌شود که قیمت آب و حامل‌های انرژی و سایر کالاها و خدمات یارانه‌ای را با رعایت ملاحظات اجتماعی و اقتصادی و حفظ مزیت نسبی و رقابتی برای صنایع و تولیدات، به تدریج تا پایان سال ۱۴۰۰ با توجه به مواد (۱)، (۲) و (۳) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۱۵ اصلاح و از منابع حاصل به صورت هدفمند برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی از خانوارهای نیازمند و تأمین هزینه‌های عملیاتی و سرمایه‌گذاری شرکت‌های ذی‌ربط در چهارچوب بودجه‌های سالانه اقدام لازم را به عمل آورد.

ب- به منظور ایجاد شفافیت در اجرای قانون، دولت مکلف است دریافت‌ها و پرداخت‌های مرتبط با قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را در جدول جداگانه‌ای حاوی اقلام زیر همراه با بودجه‌های سنواتی به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند:

۱- کل دریافتی‌های حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

۲- مالیات بر ارزش افزوده مرتبط با آن

۳- سهم شرکت‌های تولید و توزیع‌کننده انرژی به تفکیک هر شرکت

۴- سهم سازمان هدفمند کردن یارانه‌ها به منظور اختصاص به پرداخت یارانه نقدی و غیر نقدی به خانوارها، کمک به بخش سلامت و حمایت از تولید و اشتغال از طریق تأمین اعتبارات مربوط به اجرای قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۴ و قانون توسعه حمل‌ونقل و مدیریت مصرف سوخت مصوب ۱۳۸۶/۹/۱۸

تبصره ۱- دولت مکلف است سهم سازمان هدفمند کردن یارانه‌ها از دریافتی‌ها را هر ساله در ردیف منابع بودجه عمومی (شماره ۲۱۰۱۰۲) و مصارف مرتبط با آن را در ردیف‌های مستقل و جداگانه در ارقام بودجه عمومی درج کند.

تبصره ۲- استفاده از منابع مذکور به هر نحو دیگر در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی است.

تبصره ۳- دولت مکلف است گزارش تفصیلی این بند را هر شش ماه یکبار به دیوان محاسبات کشور و مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

ماده ۴۰- دولت موظف است به منظور توسعه صنعت هوا و فضا و دستیابی به علوم و فناوری‌های نوین در زمینه مذکور اقدامات زیر را به عمل آورد:

الف- بسترسازی و حمایت لازم به‌منظور ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و صنایع مرتبط با طراحی، ساخت، آزمایش، پرتاب و بهره‌برداری از سامانه‌های فضایی، ماهواره، ماهواره‌بر و ایستگاه‌های زمینی

ب- حفظ و نگهداری از موقعیت‌های مداری متعلق به جمهوری اسلامی ایران و پیش‌بینی تمهیدات لازم برای ایجاد زیرساخت‌ها و اجرای طرح‌های (پروژه‌های) ماهواره ملی در راستای حفظ نقاط یادشده

ماده ۴۱:

الف- در راستای اجرا و پیشبرد سیاست‌های کلی برنامه ششم و اقتصاد مقاومتی، سازمان انرژی اتمی مکلف است با رعایت اصول پدافند غیرعامل نسبت به تدوین طرح ملی مقابله با شرایط اضطراری نیروگاه‌ها و تأسیسات هسته‌ای با همکاری سازمان، وزارتخانه‌های دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، کشور و امور خارجه و سازمان پدافند غیرعامل و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط اقدام کند و آن را به تصویب شورای عالی امنیت ملی کشور برساند.

تبصره- دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط مکلف‌اند نسبت به اجرای آن متناسب با شرایط بیرونی و داخلی نیروگاه‌ها با نظارت و راهبری سازمان پدافند غیرعامل و سازمان انرژی اتمی به تناسب وظیفه اقدام نمایند.

ب- درخصوص روستاهای هلیله و بندرگاه مجاور نیروگاه اتمی بوشهر بر اساس قوانین و مقررات مربوطه، توسط وزارت کشور و با همکاری سازمان انرژی اتمی و سازمان، تعیین تکلیف شود.

ماده ۴۴:

الف- دولت مکلف است به‌منظور افزایش ارزش‌افزوده انرژی و تکمیل زنجیره ارزش و کاهش شدت انرژی «مصرف انرژی برای واحد تولید» در طول اجرای قانون برنامه اقدامات زیر را انجام دهد:

- ۱- ترتیبی اتخاذ نماید که سالانه تلفات انرژی در بخش ساختمان، پنج درصد (۵٪) کاهش یابد.
- تبصره- آیین‌نامه اجرائی این جزء ظرف مدت شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون توسط وزارتخانه‌های نیرو، راه و شهرسازی و نفت تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
- ۲- تسهیلات لازم برای ایجاد ظرفیت پالایش مقدار دو میلیون و هفتصد هزار بشکه در روز نفت خام و میعانات گازی با ضریب پیچیدگی بالا توسط بخش غیردولتی را به نحوی برنامه‌ریزی و اجرا کند تا ترکیب تولید فرآورده آن‌ها اساساً به محصولات سبک‌تر و میان تقطیر اختصاص یابد و سهم نفت کوره در الگوی پالایش از ده درصد (۱۰٪) بیشتر نشود.
- ۳- برای جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی، برای افزایش ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی جدید به نحوی برنامه‌ریزی و اجرا کند که تا آخر اجرای قانون برنامه ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی کشور به صد میلیون تن افزایش یابد. بدین منظور لازم است خوراک مورد نیاز برای واحدهای مجتمع‌های تولیدی که پروانه بهره‌برداری از وزارت صنعت، معدن و تجارت را دارند و تأمین آب و برق مورد نیاز آن‌ها میسر است و مشکلات زیست‌محیطی ندارند، با هماهنگی وزارت نفت تأمین گردد.
- حکم اجزای (۲) و (۳) بند (الف) این ماده در طول اجرای برنامه بر بند (ی) ماده (۱) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) حاکم است.
- ۴- در قالب طرح جامع حمل‌ونقل کشور نسبت به کاهش مصرف انرژی و کربن در ناوگان حمل‌ونقل اقدام و از شماره‌گذاری خودروهایی که شرایط یورو ۴ را ندارند خودداری نماید.
- ب- وزارت نیرو موظف است به‌منظور افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها:
- ۱- موافقت اصولی برای ایجاد نیروگاه‌ها با بازدهی پنجاه و پنج تا شصت درصد (۵۵٪ تا ۶۰٪) صادر نماید.
- ۲- قیمت خرید برق را با توجه به ساز و کار بازار در بورس تعیین نماید.
- تبصره- آیین‌نامه اجرائی این بند توسط وزارتخانه‌های نیرو و نفت و سازمان تهیه می‌شود و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
- احکام این ماده در طول اجرای قانون برنامه بر ماده (۱) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) حاکم است.

ماده ۴۵- وزارتخانه‌های نفت و نیرو موظف‌اند با همکاری سایر دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط، برنامه اجرائی «طرح جامع انرژی کشور» را تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه در چهارچوب قوانین مربوطه و در راستای سند ملی راهبرد انرژی کشور مصوب شورای عالی انرژی کشور، تهیه کنند و به تصویب هیأت وزیران برسانند.

ماده ۴۶- به‌منظور رونق تولید، نوسازی صنایع، حمایت هدفمند از صنایع دارای اولویت سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و همچنین توسعه صادرات غیرنفتی، دولت و دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط به شرح زیر اقدام می‌کنند:

الف- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است حداکثر ظرف مدت شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، فهرست اولویت‌های صنعتی (با اولویت صنایع معدنی) را با رعایت ملاحظات آمایش سرزمینی و تعادل بخشی منطقه‌ای به تصویب هیأت وزیران برساند.

ب- دولت مکلف است طرح جایگزینی محصولات کم بازده صنعتی و پرمصرف مانند خودروهای فرسوده را سالانه بیست درصد (۲۰٪) از سال دوم اجرای قانون برنامه با اعطای مشوق‌های مورد نیاز اجراء نماید.

تبصره- آیین‌نامه اجرائی مربوط با پیشنهاد مشترک سازمان، وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت، نفت و نیرو ظرف مدت شش ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۴۸- دولت مکلف است:

الف- کلیه طرح‌های جمع‌آوری، مهار، کنترل و بهره‌برداری از گازهای همراه تولید و مشعل در کلیه میادین نفتی و تأسیسات صنعت نفت را با تعیین نرخ عادلانه خوراک آن‌ها ظرف مدت حداکثر سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون از طریق فراخوان به مردم و بخش غیردولتی واگذار نماید به‌گونه‌ای که تا پایان برنامه حداقل نود درصد (۹۰٪) گازهای مشعل مهار و کنترل شده باشد.

ب- به‌منظور افزایش خدمات سوخت‌رسانی به کشتی‌ها (بانکرینگ) و خدمات جانبی آن در خلیج فارس و دریای عمان ضمن انجام حمایت‌های لازم از بخش غیردولتی در خرید شناورهای مخصوص، قیمت‌گذاری فرآورده، شرایط، تسهیلات، مشوق‌ها و صدور مجوزهای مورد نیاز برای توسعه صنعت سوخت‌رسانی به کشتی‌ها را به نحوی انجام دهد که ضمن رشد حداقل ده درصد (۱۰٪) سالانه، سهم کشور از بازار سوخت‌رسانی به کشتی‌ها در منطقه خلیج فارس و دریای عمان در پایان برنامه حداقل به پنجاه درصد (۵۰٪) برسد.

پ- از طریق سازمان انرژی اتمی ایران در راستای ارتقای آگاهی‌ها و پذیرش اجتماعی و مشارکت افزایی در دستیابی به توسعه پایدار برق هسته‌ای و هماهنگی اجتماعی خود اقدامات لازم را طبق قوانین و مقررات مربوطه در این خصوص، با اولویت مناطق دارای ساختگاه هسته‌ای به عمل آورد.

تبصره- آیین‌نامه اجرائی مربوطه با پیشنهاد سازمان انرژی اتمی ایران به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ت- از طریق وزارت نیرو در طول اجرای برنامه نسبت به افزایش توان تولید برق تا بیست و پنج هزار مگاوات از طریق سرمایه‌گذاری مؤسسات عمومی غیردولتی، تعاونی و خصوصی اعم از داخلی و خارجی و یا منابع داخلی شرکت‌های تابعه یا به‌صورت روش‌های متداول سرمایه‌گذاری از جمله ساخت، بهره‌برداری و تصرف (BOO) و ساخت، بهره‌برداری و انتقال (BOT) اقدام نماید. خرید تضمینی برق بر اساس نرخ تعیین شده توسط شورای اقتصاد خواهد بود.

ث- به‌منظور افزایش و ارتقای توان علمی، فناوری و نوآوری در صنعت نفت معادل یک درصد (۱٪) از اعتبارات طرح‌های توسعه‌ای سالانه شرکت‌های تابعه را در طول اجرای قانون برنامه، جهت ایجاد ظرفیت جذب، توسعه فناوری‌های اولویت‌دار نفت، گاز و پتروشیمی و انرژی‌های تجدیدپذیر و به‌کارگیری آن‌ها در صنایع مرتبط و ارتقای فناوری‌های موجود و بومی‌سازی آن‌ها و کاهش شدت مصرف انرژی ضمن مبادله موافقت‌نامه با سازمان اختصاص دهد و گزارش عملکرد این بند را سالانه به کمیسیون‌های انرژی و آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی ارائه نماید. همچنین به منظور افزایش ضریب بازیافت مخازن کشور در طول اجرای قانون برنامه به میزان یک درصد (۱٪)، از طریق وزارت نفت طی سال اول اجرای این قانون، برنامه جامع صیانتی و ازدیاد برداشت از مخازن هیدروکربوری را با رعایت اولویت‌بندی مخازن به تفکیک نواحی خشکی و مناطق دریایی تهیه کند و پس از تصویب آن توسط مراجع قانونی، اقدامات لازم را به عمل آورد.

ج-

- ۱- وزارت نفت موظف است تمهیدات لازم را برای استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های شرکت‌های بخش خصوصی و تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اکتشاف، تولید و بهره‌برداری (نه مالکیت) میادین نفت و گاز به‌ویژه میادین مشترک در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به عمل آورد.
- ۲- وزارت نفت موظف است به ذخایر راهبردی نفت و گاز به‌منظور اثرگذاری در بازار جهانی نفت و گاز با تأکید بر حفظ و توسعه ظرفیت‌های تولید نفت و گاز به‌ویژه در میادین مشترک را تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه افزایش دهد.
- ۳- در جهت اجرایی شدن سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه و اقتصاد مقاومتی دولت موظف است فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش‌افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و اشتغال مولد و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه را تقویت نماید و ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان سازی آن به‌ویژه در محیط‌های علمی، آموزشی و رسانه‌ای و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی را تبیین و ترویج نماید.
- حکم ماده (۴۸) این قانون بر حکم ماده (۵۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) حاکم است
- ماده ۴۹-** دولت موظف است از سال اول برنامه اقدامات لازم را در راستای تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب(هاب) منطقه‌ای برق به عمل آورد به‌طوری‌که شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه متصل شود
- ماده ۵۰-** دولت مکلف است سهم نیروگاه‌های تجدید پذیر و پاک با اولویت سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی (داخلی و خارجی) با حداکثر استفاده از ظرفیت داخلی را تا پایان اجرای قانون برنامه به حداقل پنج‌درصد (۵۵٪) ظرفیت برق کشور برساند.
- ماده ۶۰-** به‌منظور مقاوم‌سازی ساختمان‌ها و اصلاح الگوی مصرف به ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن اقدامات زیر انجام گردد:
- الف- شهرداری‌ها مکلف‌اند نسبت به درج الزام رعایت مقررات ملی ساختمان در پروانه‌های ساختمانی اقدام نمایند. صدور پایان کار برای واحدهای احداث‌شده بر مبنای این پروانه‌ها، منوط به رعایت کامل این مقررات است.
- ب- کلیه مجریان دولتی موظف‌اند مسؤولیت فنی(حرفه‌ای) خود و در صورت نیاز، مسؤولیت سایر عوامل مرتبط با طراحی، محاسبه و نظارت بر ساختمان‌های تحت پوشش خود اعم از شهری و روستایی را نزد یکی از شرکت‌های دارای صلاحیت، بیمه نمایند.
- پ- به‌منظور انجام مطالعات لازم برای کاهش خطرپذیری در برابر زلزله:
- ۱- شبکه ایستگاه‌های شتاب‌نگاری و زلزله‌نگاری و پیش‌نشانگرهای زلزله توسعه یابد.
- ۲- در طی اجرای قانون برنامه استانداردسازی مصالح و روش‌های مقاوم‌سازی ساختمانی، به‌صورت کامل محقق و از تولیدکنندگان ارائه‌کنندگان مصالح و روش‌های مذکور حمایت شود.

۱-۵- از قانون نفت^۴

(مصوب ۱۳۶۶/۷/۹)

ماده ۷- وزارت نفت مکلف است که در جریان عملیات نفتی ضمن برنامه‌ریزی‌های صحیح نظارت و مراقبت کامل جهت صیانت ذخایر نفتی و حفاظت منابع و ثروت طبیعی و تأسیسات و جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست(هوا، آب، خاک) با هماهنگی سازمان‌های ذی‌ربط به عمل آورد.

۱-۶- از قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت (مصوب ۱۳۹۱/۲/۲۷)

ماده ۳- وظایف و اختیارات وزارت نفت به شرح زیر است:

الف - امور حاکمیتی و سیاست‌گذاری

- ۱- تعیین خط‌مشی‌ها و سیاست‌های راهبردی عملیات بالادستی و پایین‌دستی نفت
- ۲- تهیه و تنظیم برنامه‌های راهبردی عملیات بالادستی و پایین‌دستی صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی مطابق خط‌مشی‌ها و سیاست‌های ابلاغی و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها
- ۳- تعیین و بازنگری و نظارت بر حسن اجرای استانداردهای صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی با همکاری دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط و صدور گواهینامه‌های لازم
- ۴- تدوین رویه‌ها و دستورالعمل‌های اجرائی جهت حفاظت، نگهداری و ارتقای سطح سلامت، بهداشت، ایمنی و محیط‌زیست و پدافند غیرعامل در صنعت نفت، با هماهنگی دستگاه‌های اجرائی و نهادهای ذی‌ربط و نظارت بر اجرای آن‌ها
- ۵- وضع مقررات و صدور دستورالعمل‌های لازم برای حسن انجام امور اکتشاف، توسعه، تولید، انتقال، حفظ حریم خطوط لوله و تأسیسات، ذخیره‌سازی، توزیع و مصرف فرآورده‌های نفت، گاز و محصولات پتروشیمی
- ۶- تأمین حفاظت و حراست از منابع، تأسیسات، شبکه‌های خطوط لوله، برق و مخابرات، ابنیه، اموال و اسناد متعلق به وزارت نفت و شرکت‌های تابعه توسط سازمان حراست صنعت نفت با همکاری نهادهای امنیتی، نظامی، انتظامی و پدافندی
- ۷- تعیین خط‌مشی مؤثر به‌منظور جایگزینی صادرات فرآورده‌های نفتی و گاز و محصولات نهائی پتروشیمی به جای صدور نفت خام و گاز طبیعی مبتنی بر شاخص‌های اقتصادی، مزیت‌های رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش
- ۸- تأیید و اعلام رسمی آمار و اطلاعات میادین و ذخایر نفت و گاز کشور
- ۹- تعیین و ابلاغ معیارها، مقررات و دستورالعمل‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی در تجهیزات، فرآیندها و سامانه (سیستم)‌های مصرف‌کننده انرژی و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها با هماهنگی دستگاه‌های مربوطه
- ۱۰- سیاست‌گذاری و مدیریت تقاضای سوخت به‌منظور بهینه‌سازی مصرف سوخت در چهارچوب قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی

مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۴

ب - امور نظارتی

- ۱- نظارت بر بهره‌برداری بهینه و صیانتی از ذخایر و منابع نفت و گاز کشور
- ۲- نظارت بر فرآیند نگهداری و اداره تأسیسات دولتی صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی
- ۳- نظارت بر فرآیند تجارت نفت، گاز، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمی
- ۴- نظارت بر فرآیند تأمین، توزیع و تنظیم بازار نفت و فرآورده‌های نفتی و گاز در داخل کشور
- ۵- نظارت بر فرآیند سرمایه‌گذاری صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی در داخل کشور به‌منظور تحقق اهداف سرمایه‌گذاری و نیز نظارت بر سهم دولت در سرمایه‌گذاری‌های این صنایع در خارج از کشور بر اساس مقررات مربوط
- ۶- اعمال نظارت و کنترل عملکرد شرکت‌های تابعه در زمینه‌های مالی، فنی، اداری، حقوقی، بازرگانی، پژوهشی، قراردادهای و سایر امور
- ۷- نظارت و پایش مجوزها و پروانه‌های صادره در عملیات بالادستی و پایین‌دستی نفت
- ۸- نظارت بر فرآیند تهیه و تأمین تجهیزات موردنیاز صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی

۱-۷- قانون اصلاح قانون نفت (مصوب ۱۳۹۰/۳/۲۲)

ماده ۱- ماده (۱) قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۷/۹ که از این پس قانون نامیده می‌شود به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۱- اصطلاحات این قانون در معانی مشروح ذیل به کار می‌رود:

پ ۱- نفت: هیدروکربورهایی که به صورت نفت خام، میعانات گازی، گاز طبیعی، قیر طبیعی، پلمه سنگ‌های نفتی و ماسه‌های آغشته به نفت به حالت طبیعی یافت شده و یا طی عملیات بالادستی به دست می‌آید.

۲- گاز طبیعی: هیدروکربورهایی که در سازندهای گازی مستقل، گنبدیهای گازی و یا محلول در نفت در شرایط متعارف به حالت گاز موجود است و یا طی عملیات بالادستی همراه با نفت خام به دست آید.

۳- منابع نفتی: هر یک از منابع و یا مخازن زیرزمینی یا روزمینی در تقسیمات داخل سرزمین، آب‌های داخلی، ساحلی، فلات قاره و بین‌المللی مجاور مرزهای کشور و آب‌های آزاد بین‌المللی که احتمال وجود نفت در آن است و مشخصات فنی و مشخصات جغرافیایی آن توسط وزارت نفت مشخص می‌گردد.

۴- عملیات بالادستی نفت: کلیه مطالعات، فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به اکتشاف، حفاری، استخراج، بهره‌برداری و صیانت از منابع نفتی، انتقال، ذخیره‌سازی و صادرات آن مانند پی‌جویی، نقشه‌برداری، زمین‌شناسی، ژئوفیزیک، ژئوشیمی، حفر و خدمات فنی چاهها، تزریق گاز، آب، هوا و یا هر فعالیتی که منجر به برداشت بهینه و حداکثری از منابع نفتی گردد و نیز احداث و توسعه تأسیسات و صنایع وابسته، تعیین حدود، حفاظت و حراست آن‌ها برای عملیات تولید و قابل عرضه کردن نفت در حد جداسازی اولیه، صادرات، استفاده و یا عرضه برای عملیات پایین‌دستی را شامل شود.

مواردی نظیر مدیریت و نظارت بر تأمین کالاها و مواد صنعتی، آموزش و تأمین نیروی انسانی، ایجاد و حفظ شرایط ایمنی، بهداشت و محیط‌زیست و انجام کلیه فعالیت‌های لازم جهت ایجاد، ارتقاء و انتقال فناوری برای پشتیبانی عملیات فوق جزء عملیات بالادستی محسوب می‌شود.

۵- عملیات پایین‌دستی نفت: به کلیه مطالعات، فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به عملیات تصفیه و پالایش در تأسیسات پالایشی جهت تولید فرآورده‌های نفتی و استفاده از آن‌ها برای تولید محصولات پتروشیمیایی و انتقال، ذخیره‌سازی، توزیع، فروش داخلی، صادرات و واردات فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی اطلاق می‌شود.

مواردی نظیر تأمین کالاها و مواد صنعتی، آموزش و تأمین نیروی انسانی، ایجاد و حفظ شرایط ایمنی، بهداشت و محیط‌زیست و انجام کلیه فعالیت‌های لازم جهت ایجاد، ارتقاء و انتقال فناوری برای پشتیبانی عملیات فوق جزء عملیات پایین‌دستی محسوب می‌شود.

۶- واحد عملیاتی: هر واحد، سازمان، مؤسسه یا شرکتی که عملیات بالادستی یا پایین‌دستی نفت را به صورت اصلی، فرعی، تخصصی، عمومی و خدمات جنبی نفتی بر اساس قوانین و مقررات مربوط عهده‌دار است.

۷- تولید صیانت شده از منابع نفت: کلیه عملیاتی که منجر به برداشت بهینه و حداکثری ارزش اقتصادی تولید از منابع نفتی کشور در طول عمر منابع مذکور می‌شود و باعث جلوگیری از اتلاف ذخایر در چرخه تولید نفت بر اساس سیاست‌های مصوب می‌گردد.

۸- فرآورده‌های نفتی: کلیه محصولاتی که در تأسیسات فرآوری و پالایش نفت به دست می‌آید و می‌تواند به‌طور مستقیم مصرف و یا در سایر واحدهای عملیاتی و پتروشیمیایی به محصول نهائی تبدیل شود.

۹- محصولات پتروشیمیایی: کلیه محصولاتی که در تأسیسات پتروشیمیایی از نفت و فرآورده‌های نفتی به دست می‌آید و می‌تواند به‌طور مستقیم مصرف و یا برای تولید محصول نهائی در عملیات استفاده شود.

۱۰- محصولات نهائی: محصولاتی که پس از تولید، امکان تولید محصول دیگری از آن‌ها نیست و به‌طور مستقیم قابلیت مصرف دارند.

۱۱- انتقال نفت: کلیه اقدامات و عملیاتی که برای ارسال نفت استخراج‌شده یا استحصال‌شده از منابع نفتی به تأسیسات پالایشی و پتروشیمیایی و پایانه‌های صادراتی انجام می‌گیرد. این تعریف، ارسال نفت از مبادی وارداتی به تأسیسات پالایشی و پتروشیمیایی را نیز شامل می‌گردد.

۱۲- انتقال فرآورده‌های نفتی: کلیه اقدامات و عملیاتی که برای ارسال فرآورده‌های نفتی از تأسیسات پالایشی، مبادی وارداتی و انبارهای اصلی و تدارکاتی، مبادی توزیع، تأسیسات پتروشیمیایی و یا پایانه‌های صادراتی انجام می‌گیرد.

۱۳- خطوط لوله: کلیه خطوط انتقال منابع نفتی به تأسیسات پالایشی و پتروشیمیایی و یا مبادی صادرات و واردات و همچنین خطوط انتقال فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی به انبارهای اصلی و مبادی توزیع داخلی و پایانه‌های صادراتی که از طریق لوله انجام می‌شود.

۱۴- تجارت نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی: به اقدامات و عملیات بازاریابی، قیمت‌گذاری و عقد قرارداد خرید و فروش، صادرات و واردات، انتقال (ترانزیت)، مبادله و معاوضه نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی اطلاق می‌شود.

۱۵- ذخیره‌سازی نفت و فرآورده‌های نفتی: کلیه اقدامات و عملیات مربوط به ذخیره‌سازی و بازآوری نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی در مخازن سطحی فلزی، بتنی، زیرزمینی اعم از مغاره‌های سنگی و نمکی و مخازن تخلیه شده نفت و معادن متروکه است که جهت تحویل به پایانه‌های صادراتی، تأمین خوراک واحدهای پالایشی و پتروشیمیایی به منظور جلوگیری از توقف فعالیت واحدهای عملیاتی، همسان نمودن و افزایش کیفیت نفت و فرآورده‌های نفتی و ایجاد توازن بین تولید و مصرف انجام می‌شود.

۱۶- قرارداد نفتی: توافق دو یا چند جانبه بین وزارت نفت یا هر یک از شرکت‌های اصلی تابعه آن یا هر واحد عملیاتی با یک یا چند واحد عملیاتی یا اشخاص حقیقی یا حقوقی در داخل یا خارج از کشور که بر اساس قوانین موضوعه، انجام تمام یا قسمتی از عملیات بالادستی و پایین‌دستی و یا تجارت نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی، مورد تعهد قرار می‌گیرد.

۱۷- امور حاکمیتی صنعت نفت: اعمال حق حاکمیت و مالکیت عمومی از طرف جمهوری اسلامی ایران بر منابع نفتی و سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت و راهبری و نظارت عالیه بر اقدامات اجرائی در صنعت نفت و پتروشیمی اعم از عملیات بالادستی و پایین‌دستی است.

۱۸- شرکت‌های اصلی تابعه وزارت نفت: شرکت‌های ملی نفت، گاز، پتروشیمی و پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران که تابع وزارت نفت می‌باشند.

۱۹- شرکت‌های فرعی تابعه وزارت نفت: شرکت‌هایی که بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) سهام آن‌ها متعلق به شرکت‌های اصلی تابعه وزارت نفت است.

ماده ۲- ماده (۲) قانون به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۲- کلیه منابع نفتی جزء انفال و ثروت‌های عمومی است. اعمال حق حاکمیت و مالکیت عمومی بر منابع مذکور به نمایندگی از طرف حکومت اسلامی بر عهده وزارت نفت است.

ماده ۳- ماده (۳) قانون به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۳- نظارت بر اعمال حق حاکمیت و مالکیت عمومی بر منابع نفتی به عهده « هیأت عالی نظارت بر منابع نفتی » است که به موجب این قانون و با ترکیب زیر تشکیل می‌شود:

۱- وزیر نفت به عنوان دبیر هیأت

۲- معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور

۳- وزیر امور اقتصادی و دارایی

۴- رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۵- رئیس کمیسیون انرژی مجلس شورای اسلامی

۶- رئیس کمیسیون برنامه‌بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی

۷- دادستان کل کشور

۸- دو نفر از معاونین وزارت نفت به انتخاب وزیر نفت

تبصره ۱- کلیه اعضاء هیأت، حق رأی دارند.

تبصره ۲- جلسات هیأت با تعداد حداقل هفت نفر از اعضاء رسمیت می‌یابد و حضور دادستان کل کشور و یکی از رؤسای کمیسیون‌های مذکور الزامی است.

تبصره ۳- تصمیمات این هیأت با رأی اکثریت مطلق حاضران، قطعی است.

ماده ۴- ماده (۷) قانون به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۷- وظایف هیأت عالی نظارت بر منابع نفتی به شرح زیر است:

- ۱- نظارت بر اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸ و اصلاحات بعدی آن در حوزه نفت و گاز
- ۲- بررسی و ارزیابی اجرای سیاست‌های راهبردی و برنامه‌های مصوب وزارت نفت در فرآیند صیانت از منابع نفت و گاز به منظور برداشت بهینه و حداکثری ارزش افزوده اقتصادی از منابع مذکور
- ۳- بررسی و ارزیابی متن، حجم مالی، تعهدات، مقدار محصول و زمان اجرای قراردادهای مهم نفت و گاز در جهت صیانت از عواید حاصل از انفال عمومی در حوزه نفت و گاز و امکان اجرای قرارداد
- ۴- تهیه گزارش سالانه و ارائه به مقام رهبری و مجلس شورای اسلامی
- تبصره - چگونگی تشکیل و اداره جلسات هیأت عالی نظارت بر منابع نفتی بر اساس دستورالعملی است که حداکثر سه ماه پس از ابلاغ این قانون با پیشنهاد وزیر نفت به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
- ماده ۵- یک ماده به شرح ذیل به عنوان ماده (۱۲) به قانون الحاق می‌گردد:
- ماده ۱۲- به منظور اجرا و تحقق طرح‌های سرمایه‌گذاری و تأمین هزینه‌های جاری صنعت نفت، درصدی از ارزش نفت خام، گاز طبیعی و میعانات گازی تولیدی که در قوانین بودجه سالانه کل کشور تعیین می‌شود، به وزارت نفت از طریق شرکت‌های اصلی تابعه ذی‌ربط تخصیص می‌یابد تا بر اساس قوانین موضوعه هزینه شود.
- ماده ۶- یک ماده به شرح ذیل به عنوان ماده (۱۳) به قانون الحاق می‌گردد:
- ماده ۱۳- به منظور تأمین منابع امور زیر بنائی کشور، درصدی از درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و گاز طبیعی پس از کسر ارزش گاز وارداتی تخصیص می‌یابد. میزان درصد و چگونگی استفاده از درآمدهای حاصله مذکور طبق قوانین برنامه و بودجه سالانه کل کشور تعیین می‌شود.
- ماده ۷- یک ماده به شرح ذیل به عنوان ماده (۱۴) به قانون الحاق می‌گردد:
- ماده ۱۴- کلیه درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، گاز طبیعی و میعانات گازی در چهارچوب قانون برنامه پس از کسر پرداخت‌های بیع متقابل، به‌طور مستقیم به خزانه‌داری کل کشور نزد بانک مرکزی واریز می‌شود و درصدهای مقرر در مواد (۵) و (۶) این قانون، طبق قوانین و مقررات مربوطه برداشت و پرداخت می‌گردد.
- تبصره ۱- درآمد حاصل از میعانات گازی تولیدی پس از واریز به حساب بانک مرکزی و کسر کسورات قانونی مربوط، با اعلام خزانه‌داری کل کشور به‌طور کامل بابت علی‌الحساب سهم مذکور در ماده (۵) در اختیار وزارت نفت از طریق شرکت‌های اصلی تابعه آن قرار می‌گیرد.
- تبصره ۲- درآمد حاصل از فروش نفت خام و میعانات گازی مازاد بر قیمت‌های مندرج در قوانین بودجه سالانه کل کشور پس از کسر کسورات قانونی طبق قانون برنامه به حساب ذخیره ارزی نزد بانک مرکزی واریز می‌گردد تا بر اساس قوانین موضوعه هزینه شود.
- ماده ۸- یک ماده به شرح ذیل به عنوان ماده (۱۵) به قانون الحاق می‌گردد:
- ماده ۱۵- وزارت نفت و شرکت‌های تابعه یک نسخه از قراردادهای منعقد به صادرات گاز طبیعی و گاز طبیعی مایع‌شده و قراردادهای اکتشاف و توسعه در میادین نفتی که متضمن تعهدات بیش از پنج سال است را به صورت محرمانه به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید.
- ماده ۹- ماده (۱۲) قانون به عنوان ماده (۱۶) به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:
- ماده ۱۶- از تاریخ تصویب این قانون، قانون نفت مصوب ۱۳۵۳/۵/۸ لغو می‌گردد.
- قانون فوق مشتمل بر نه ماده و دو تبصره در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ بیست و دوم خردادماه یک هزار و سیصد و نود مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۱ به تأیید شورای نگهبان رسید.

۱-۸- از بسته اجرایی وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۹ هیأت وزیران (موضوع ماده ۲۱۷ قانون برنامه پنج توسعه)

اهداف کلان:

- استفاده بهینه از ذخایر نفت خام و گاز طبیعی کشور به عنوان پشتوانه توسعه پایدار اقتصادی کشور
- صیانت از منابع هیدروکربوری کشور و تضمین سطح درآمدهای کشور
- ارتقاء کیفیت فرآورده‌های پالایشی جهت کاهش میزان آلاینده‌های زیست محیطی

راهبردهای اساسی برای تحقق اهداف

- تولید صیانتی و افزایش ضریب بازیافت از مخازن نفت و گاز
- جمع‌آوری گازهای همراه در حال سوختن میادین نفتی
- اطمینان از پیشگیری، کاهش و جبران آلودگی‌های هوا، آب و خاک ناشی از فعالیت‌های نفت و گاز

سیاست‌های اجرایی

- جمع‌آوری گازهای سوزانده شده
- تزریق مجدد گازهای سوزانده شده در میادین نفت در صورت امکان‌پذیری فنی
- سیاست‌گذاری و تنظیم مقررات و دستورالعمل‌های ارتقاء سطح ایمنی، بهداشت و محیط‌زیست در صنعت نفت
- حداقل نمودن گازهای سوزانده شده در میادین نفتی
- به‌کارگیری فناوری‌های نوین کاهش آلاینده‌های صنعت نفت و استقرار سازوکارهای توسعه پاک
- اعمال مدیریت جامع پساب و پسماند با تأکید بر گسترش روش‌های بازیافت

۱-۹- قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت‌خیز

ماده واحده - دولت مکلف است هر ساله دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام در هر سال را از طریق درج در لوایح بودجه سالیانه کل کشور برای عمران و آبادانی مناطق نفت‌خیز (شهری و روستایی) اختصاص دهد.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ بیست و هفتم آذرماه یک هزار و سیصد و هفتاد و نه مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۷۹/۱۰/۴ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

۱-۱۰- آیین‌نامه اجرایی قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت‌خیز

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۰/۶/۴ بنا به پیشنهاد شماره ۳۹۹۵/۹۱-۴۰۸۳/۱۰۵ مورخ ۱۳۸۰/۴/۱۳ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و به استناد قانون اختصاص دو در هزار در آمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت خیر- مصوب ۱۳۷۹ - آیین‌نامه اجرایی قانون یادشده را به شرح زیر تصویب نمود:

آیین‌نامه اجرایی قانون اختصاص دو در هزار درآمد ناشی از فروش نفت خام برای عمران و آبادانی مناطق نفت خیز

ماده ۱ - در این آیین‌نامه اصطلاحات و واژه‌های زیر در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند:

الف - مناطق نفت‌خیز: شهرستان‌هایی که تولید نفت خام، گاز طبیعی و میعانات گازی در حوزه آن شهرستان‌ها صورت می‌گیرد.

ب - سهم شهرستان (شامل شهر و روستا)

۱- سهم شهرستان‌های تولیدکننده گاز از میدان‌های مستقل گازی اعتباری است معادل (۲۰٪) کل اعتبار مصوب در قانون بودجه هر سال که با توجه به عملکرد قطعی سال قبل تولید گاز طبیعی و میعانات گازی از میدان‌های مستقل گازی این شهرستان‌ها بر اساس اعلام وزارت نفت، توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ابلاغ می‌شود.

ماده ۲ - چگونگی واگذاری اعتبار به طرح‌ها و پروژه‌های مختلف در حوزه شهرستان‌های نفت‌خیز بر اساس دستورالعملی خواهد بود که هر سال و هم‌زمان با ابلاغ اعتبار، توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور ابلاغ می‌شود.

ماده ۳ - اعتبار اجرای قانون یاد شده همه ساله در ردیفی با عنوان همان قانون توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و در قالب بودجه‌های سنواتی منظور می‌شود. این اعتبار بر اساس مفاد قانون مذکور و این آیین‌نامه هزینه و مصرف در طرح‌ها و پروژه‌های غیرانتفاعی خواهد بود.

۱-۱- قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست (مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴)^۵

۱- حفاظت و بهبود و بهسازی محیط‌زیست و پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب برهم خوردن تعادل تناسب محیط‌زیست می‌شود، همچنین کلیه امور مربوط به جانوران وحشی و آبزیان آب‌های داخلی از وظائف سازمان حفاظت محیط‌زیست است.

سازمان حفاظت محیط‌زیست که در این قانون سازمان نامیده می‌شود وابسته به ریاست جمهوری و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی است و زیر نظر شورای عالی حفاظت محیط‌زیست انجام وظیفه می‌کند.

تبصره- شرکت سهامی شیلات ایران و شرکت سهامی شیلات جنوب به‌موجب قوانین و مقررات مربوط به خود عمل خواهند کرد.

ماده ۲- ریاست شورای عالی حفاظت محیط‌زیست با رئیس‌جمهور است و اعضای آن عبارت‌اند از:

وزرای جهاد کشاورزی، کشور، صنایع و معادن، مسکن و شهرسازی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، رئیس موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست و چهار نفر از اشخاص یا مقامات ذیصلاح که بنا به پیشنهاد رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست و تصویب رئیس‌جمهور برای مدت سه سال منصوب می‌شوند.^۶

تبصره- در موارد لزوم بر حسب مورد به پیشنهاد رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست و تصویب رئیس‌جمهور از سایر وزرا برای حضور در جلسات شورایی دعوت بعمل می‌آید. وزرائی که بدین نحو به جلسات دعوت می‌شوند در تصمیم‌گیری شورا حق رأی دارند.^۷

ماده ۳- شورایی حفاظت محیط‌زیست علاوه بر وظائف و اختیاراتی که در قانون شکار و صید برای شورایی شکاربانی و نظارت بر صید مقرر بوده دارای وظائف و اختیارات زیر است:

الف- تعیین مناطقی تحت عنوان پارک ملی- آثار طبیعی ملی- پناهگاه حیات وحش- منطقه حفاظت شده و تصویب حدود دقیق این مناطق با رعایت نکات زیر:

۱- مفاد ماده ۲۷ قانون شکار و صید مصوب خرداد ماه ۱۳۴۶ همچنین قوانین و مقررات مربوط به سازمان جنگل‌ها و مراتع

۲- کسب موافقت وزیر جهاد کشاورزی و منابع طبیعی در مورد مناطقی که با اجازه یا توسط سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور در آن‌ها طرح جنگلداری یا مرتع‌داری به موقع عمل‌گذارده شده یا می‌شود.

۳- کسب موافقت وزیر معادن و فلزات در مورد مناطقی که طرح‌های اکتشاف و بهره‌برداری از مواد معدنی طبق قانون مربوط اجرا می‌گردد.

^۵- نقل از روزنامه رسمی شماره ۸۵۹۲- ۱۳۵۳/۴/۱۸.

^۶- اصلاحی ۱۳۷۱/۸/۲۴

^۷- الحاقی ۱۳۷۱/۸/۲۴

صدر هر گونه پروانه اکتشاف و بهره‌برداری از مواد معدنی برای مناطقی که تحت عنوان پارک ملی- آثار طبیعی ملی- پناهگاه حیات وحش و منطقه حفاظت شده تعیین گردیده‌اند، موکول به موافقت شورای عالی حفاظت محیط‌زیست می‌باشد.

تبصره- تعریف مناطق و تعیین ضوابط و مقررات مربوط به مناطق مذکور در این بند به موجب آیین‌نامه اجرائی این قانون خواهد بود.

ب- تعیین انواع و مدت اعتبار و بهای پروانه‌های موضوع ماده ۸ این قانون

ج- موافقت با اعطاء جایزه به اشخاص طبق آیین‌نامه اجرائی این قانون.

ماده ۴- هر نوع ممنوعیت و محدودیت و مقرراتی که برای مناطق مذکور در بند (الف) ماده ۳ این قانون برقرار می‌گردد نباید با حق مالکیت یا حق انتفاع اشخاصی که در داخل این مناطق قانوناً دارا هستند، مغایر باشد.

ماده ۵- رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست توسط رئیس جمهور انتخاب و سمت دبیر شورای عالی حفاظت محیط‌زیست را نیز بر عهده دارد.^۸

ماده ۶- سازمان علاوه بر وظائف و اختیاراتی که در قانون شکار و صید برای سازمان شکاربانی و نظارت بر صید مقرر بوده دارای وظائف و اختیارات زیر است:

الف- انجام دادن تحقیقات و بررسی‌های علمی و اقتصادی در زمینه حفاظت و بهبود و بهسازی محیط‌زیست و جلوگیری از آلودگی و برهم خوردن تعادل محیط‌زیست از جمله موارد ذیل:

۱- طرق حفظ تعادل اکولوژیک طبیعت (حفظ مناسبات محیط‌زیست)

۲- تغییراتی که تأسیسات و مستحذات مختلف در وضع فیزیکی و شیمیایی و بیولوژیک خاک، آب و هوا ایجاد می‌نمایند و این تغییرات سبب دگرگونی وضع طبیعی می‌گردند. مانند تغییر و تخریب مسیر رودخانه‌ها، تخریب جنگل‌ها و مراتع دگرگونی اکولوژی دریاها، به هم خوردن زهکشی طبیعی آب‌ها و دگرگونی و انهدام تالاب‌ها.

۳- استفاده از سموم کشاورزی یا مواد مصرفی زیان‌آور به محیط‌زیست.

۴- طرز جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان‌آور به محیط‌زیست.

۵- حفظ محیط‌زیست از نظر ظواهر طبیعت و طرق زیباسازی آن.

ب- پیشنهاد ضوابط به منظور مراقبت و جلوگیری از آلودگی آب و هوا، خاک و پخش فضولات اعم از زباله‌ها و مواد زائد کارخانجات و به‌طور کلی عواملی که مؤثر بر روی محیط می‌باشند.

ج- هرگونه اقدام مقتضی به‌منظور بهبود و بهسازی محیط‌زیست در حدود قوانین مملکتی با حفظ حقوق اشخاص

د- تنظیم و اجرای برنامه‌های آموزشی به‌منظور تنویر و هدایت افکار عمومی در زمینه حفظ و بهسازی محیط‌زیست.

ه- ایجاد باغ‌های وحش و موزه تاریخ طبیعی.

و- برقراری هرگونه محدودیت و ممنوعیت موقتی زمانی- مکانی- نوعی- طریقی و کمی شکار و صید و اعلام آن طبق مقررات ماده ۴ قانون شکار و صید.

ز- همکاری با سازمان‌های مشابه خارجی و بین‌المللی به‌منظور حفظ محیط‌زیست در حدود تعهدات متقابل.

ماده ۷- هرگاه اجرای هر یک از طرح‌های عمرانی و یا بهره‌برداری از آن‌ها به تشخیص سازمان با قانون و مقررات مربوط به حفاظت محیط‌زیست مغایرت داشته باشد سازمان، مورد را به وزارتخانه یا مؤسسه مربوط اعلام خواهد نمود تا با همکاری سازمان‌های ذی‌ربط به‌منظور رفع مشکل در طرح مزبور تجدیدنظر به عمل آید.^۹

در صورت وجود اختلاف نظر طبق تصمیم رئیس‌جمهور عمل خواهد شد

ماده ۸- مبادرت به هرگونه شکار و صید و پرورش و تکثیر و نگهداری و خریدوفروش جانوران وحشی و اجزاء آن و استفاده و سیاحت از مناطق مذکور در بند (الف) ماده ۳ این قانون مستلزم تحصیل پروانه یا اجازه از سازمان می‌باشد و در هر یک از موارد فوق که ضرورت ایجاد نماید سازمان می‌تواند با تصویب شورای عالی حفاظت محیط‌زیست اجازه یا پروانه رایگان صادر نماید.

^۸- اصلاحی ۱۳۷۱/۸/۲۴

^۹- اصلاحی ۱۳۷۱/۸/۲۴

تبصره- در مواردی که صدور پروانه‌های موضوع این ماده همچنین صدور پروانه صادرات و واردات جانوران وحشی و اجزاء آنها به موجب قوانین مربوط به وزارتخانه‌ها یا سازمان‌های دیگری محول گردیده، مرجع صادرکننده پروانه با جلب موافقت سازمان اقدام خواهد کرد

ماده ۹- اقدام به هر عملی که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم نماید ممنوع است.

منظور از آلوده ساختن محیط‌زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیایی یا بیولوژیک آن را به‌طوری‌که زیان‌آور به حال انسان یا سایر موجودات زنده و یا گیاهان و یا آثار و ابنیه باشد تغییر دهد.

تبصره- استعمال سموم به‌منظور مبارزه با آفات نباتی و جانوران و حشرات موزی با رعایت قوانین و مقررات وزارت کشاورزی و منابع طبیعی مشمول این ماده نخواهد بود ولی در صورتی که استفاده از سموم برای مقاصد بالا مغایر با بهسازی محیط‌زیست باشد سازمان ضرورت تجدیدنظر در مقررات مربوط و جایگزینی مواد و طرق دیگری را برای دفع آفات توصیه خواهد نمود.

ماده ۱۰- مقررات جلوگیری از آلودگی یا تخریب محیط‌زیست و جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان‌آور به محیط‌زیست و همچنین ضوابط تعیین معیار و میزان آلودگی موضوع ماده ۹ این قانون و محدودیت و ممنوعیت‌های مربوط به حفظ و بهبود و بهسازی محیط‌زیست به‌موجب آیین‌نامه‌هایی خواهد بود که به تصویب کمیسیون‌های کشاورزی و منابع طبیعی و عمران روستایی و بهداشتی و دادگستری مجلسین برسد.

ماده ۱۱- سازمان با توجه به مقررات و ضوابط مندرج در آیین‌نامه‌های مذکور در ماده ۱۰ کارخانجات و کارگاه‌هایی که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم می‌نمایند مشخص و مراتب را کتباً با ذکر دلایل برحسب مورد به صاحبان یا مسئولان آنها اخطار می‌نماید که ظرف مدت معینی نسبت به رفع موجبات آلودگی مبادرت یا از کار و فعالیت خودداری کنند. در صورتی‌که در مهلت مقرر اقدام ننماید به دستور سازمان از کار و فعالیت آنها ممانعت به عمل خواهد آمد.

در صورتی‌که اشخاص ذینفع نسبت به اخطار یا دستور سازمان معترض باشند می‌توانند به دادگاه شهرستان محل شکایت نمایند دادگاه فوراً و خارج از نوبت به موضوع رسیدگی می‌کند و در صورتی‌که اعتراض را وارد تشخیص دهد رأی به ابطال اخطار یا رفع ممانعت خواهد داد. رأی دادگاه قطعی است.

تبصره- رئیس سازمان می‌تواند در مورد منابع و عواملی که خطرات فوری در برداشته باشد بدون اخطار قبلی دستور ممانعت از ادامه کار و فعالیت آنها را بدهد.

ماده ۱۲- صاحبان یا مسئولان کارخانجات و کارگاه‌های موضوع ماده ۱۱ مکلف‌اند به‌محض ابلاغ دستور سازمان، کار یا فعالیت ممنوع شده را متوقف و تعطیل نمایند. ادامه کار یا فعالیت مزبور منوط به اجازه سازمان یا رأی دادگاه صلاحیت‌دار خواهد بود. در صورت تخلف به حبس از شصت و یک روز تا یک سال و یا پرداخت جزای نقدی از پنج هزار و یک ریال تا پنجاه هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.

ماده ۱۳- کسانی که از مقررات و ضوابط مذکور در آیین‌نامه‌های موضوع ماده ۱۰ تخلف نمایند برحسب مورد که در آیین‌نامه‌های مزبور تعیین خواهد شد به جزای نقدی از پانصد ریال تا پنجاه هزار ریال محکوم خواهند شد.

ماده ۱۴- در مورد جرائم مذکور در این قانون سازمان حسب مورد شاکی و یا مدعی خصوصی شناخته می‌شود.

ماده ۱۵- مأمورین سازمان که از طرف سازمان مأمور کشف و تعقیب جرائم فوق‌الذکر می‌شوند در صورتی‌که وظائف ضابطین دادگستری را در کلاس مخصوص زیر نظر دادستان عمومی تعلیم گرفته باشند از لحاظ اجرای این قانون و قانون شکار و صید در ردیف ضابطین دادگستری محسوب می‌شوند.

تبصره- در مواردی که سازمان‌های دیگر به‌موجب قوانین مربوط مأمور تعقیب جرائم مذکور در این قانون باشند سازمان نظر خود را به آن سازمان‌ها اعلام خواهد کرد.

ماده ۱۶- کلیه عرصه و اعیان املاک متعلق به دولت واقع در محدوده مناطق مذکور در بند (الف) ماده ۳ همچنین کلیه تالاب‌های متعلق به دولت در اختیار سازمان قرار خواهد داشت و سازمان در بهره‌برداری از تالاب‌ها (به‌استثنای مرداب انزلی) و املاک مذکور قائم‌مقام قانونی مؤسسات یا سازمان‌های مربوط می‌باشد ولی حق واگذاری عین آن‌ها را ندارد.

تبصره ۱- در صورتی که استفاده از منابع مذکور مستلزم قطع درخت باشد سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور طبق طرح سازمان رأساً عمل خواهد نمود.

تبصره ۲- نحوه واگذاری منافع املاک مذکور در این ماده در آیین‌نامه اجرائی این قانون تعیین خواهد شد.

ماده ۱۷- در صورتی که عرصه و اعیان املاک واقع در محدوده مناطق مذکور در بند (الف) ماده ۳ این قانون مورد نیاز باشد سازمان می‌تواند طبق مقررات قانون خرید اراضی و ابنیه و تأسیسات برای حفظ آثار تاریخی و باستانی مصوب آذرماه ۱۳۴۷ خریداری و تصرف نماید

ماده ۱۸- سازمان دارای گارد خواهد بود با لباس متحدالشکل و تجهیزات لازم.

ماده ۱۹- مناطقی از کشور که مقررات مواد ۱۱، ۱۲، ۱۳ این قانون در آن‌ها اجراء خواهد شد از طرف سازمان با رعایت شرایط و ضوابطی که در آیین‌نامه اجرائی این قانون مقرر می‌گردد تعیین و پس از تصویب شورای عالی اعلام می‌شود.

ماده ۲۰- سازمان می‌تواند با تصویب شورای عالی حفاظت محیط‌زیست قسمتی از وظائف و اختیارات خود را نسبت به اجرای مواد ۱۱، ۱۲، ۱۳ این قانون در محدوده شهرها و هر یک از مناطق کشور ضمن تعیین حدود برحسب مورد به شهرداری‌های مربوط یا هر سازمان دولتی ذی‌ربط محول نماید، در این صورت شهرداری‌ها و سازمان‌های مذکور مسئول اجرای آن خواهند بود.

ماده ۲۱- آیین‌نامه اجرائی این قانون به‌استثنای آیین‌نامه‌های مذکور در ماده ۱۰ پس از تأیید شورای عالی حفاظت محیط‌زیست به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.

۱-۱۲- آیین‌نامه اجرائی قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست (مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۳ هیأت وزیران با اصلاحات بعدی)^{۱۰}

فصل اول- تعاریف

ماده ۱- سازمان حفاظت محیط‌زیست و شورای عالی حفاظت محیط‌زیست در این آیین‌نامه به ترتیب سازمان و شورای عالی نامیده می‌شوند.

ماده ۲- پارک ملی به محدوده‌ای از منابع طبیعی کشور اعم از جنگل و مرتع و بیشه‌های طبیعی و اراضی جنگلی و دشت و آب و کوهستان اطلاق می‌شود که نمایانگر نمونه‌های برجسته‌ای از مظاهر طبیعی ایران باشد و به‌منظور حفظ همیشگی وضع زندگی و طبیعی آن و همچنین ایجاد محیط مناسب برای تکثیر و پرورش جانوران وحشی و رشد رستنی‌ها در شرایط کاملاً طبیعی تحت حفاظت قرار می‌گیرد.

ماده ۳- آثار طبیعی ملی عبارت‌اند از پدیده‌های نمونه و نادر گیاهی، حیوانی، اشکال یا مناظر کم‌نظیر و کیفیات ویژه طبیعی زمین یا درختان کهن‌سال یادگار تاریخی می‌باشند که با منظور داشتن محدوده متناسبی تحت حفاظت قرار می‌گیرد.

ماده ۴- پناهگاه حیات وحش به محدوده‌ای از منابع طبیعی کشور اعم از جنگل و مرتع و بیشه‌های طبیعی و اراضی جنگلی و دشت و آب و کوهستان اطلاق می‌شود که دارای زیستگاه طبیعی نمونه و شرایط اقلیمی خاصی برای جانوران وحشی بوده و به منظور حفظ و یا احیاء این زیستگاه‌ها تحت حفاظت قرار می‌گیرد.^{۱۱}

ماده ۵- منطقه حفاظت‌شده به محدوده‌ای از منابع طبیعی کشور اعم از جنگل و مرتع و دشت و آب و کوهستان اطلاق می‌شود که از لحاظ ضرورت حفظ و تکثیر نسل جانوران وحشی یا حفظ و یا احیاء رستنی‌ها و وضع طبیعی آن دارای اهمیت خاصی بوده و تحت حفاظت قرار می‌گیرد.

^{۱۰}- نقل از روزنامه رسمی مورخ ۱۳۵۴/۱۲/۲۱

^{۱۱}- اصلاحیه شماره ۲/۲۱۳۹۰ ت/۱۳۴۱۵ مورخ ۱۳۴۴/۲/۱۰ هیأت وزیران

فصل دوم - مقررات مربوط به پارک ملی - آثار طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده

ماده ۶- هرگونه پیشنهاد برای تعیین مناطق مذکور در بند الف ماده ۳ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست به پیشنهاد سازمان و با رعایت شرایط ذیل صورت می‌گیرد:

الف- مشخص نمودن حدود دقیق منطقه مورد نظر و ارائه نقشه آن در مقیاس مناسب.

ب- توجیه پیشنهاد و تطبیق وضع طبیعی منطقه پیشنهادی با تعاریف مربوط به هر منطقه.

ماده ۷- تیراندازی و شکار در پارک‌های ملی ممنوع است. در موارد استثنایی که مقتضیات حفظ نسل جانوران وحشی ایجاب نماید سازمان می‌تواند توسط مأمورین خود بر حسب مورد اقدامات لازم معمول دارد.

تبصره- شکار قوچ و میش در جزیره کبودان (قویون داغی) واقع در پارک ملی دریاچه ارومیه از ممنوعیت مقرر در این ماده مستثنی است. ماده ۸- تعلیف احشام و قطع اشجار و بوته کنی و تجاوز و تخریب محیط‌زیست و به طور کلی هر عملی که موجب از بین رفتن رستنی‌ها و تغییر اکوسیستم باشد در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی ممنوع است. در موارد ضروری به منظور حفظ حیات جنگل و بهسازی پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی یا مطالعات علمی و زمین‌شناسی مجاز بر حسب مورد با رعایت مقررات قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع توسط سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور یا سازمان حفاظت محیط‌زیست و یا مؤسسات و یا شخص ذی‌ربط اقدام خواهد شد.

تبصره- احشام وارد شده در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی توسط مأمورین سازمان از این مناطق اخراج و متخلف یا متخلفان مربوط طبق مقررات تحت تعقیب قرار خواهد گرفت.

ماده ۹- تجدید یا تمدید پروانه‌های اکتشاف و بهره‌برداری صادره برای معادن واقع در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی ممنوع می‌باشد.

ماده ۱۰- ورود به مناطق مذکور در بند الف ماده ۳ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست و عبور از آن‌ها به‌استثنای جاده‌های عمومی تابع دستورالعمل سازمان خواهد بود.

ماده ۱۱- قطع اشجار و بوته کنی و تجاوز و تخریب محیط‌زیست و خار زنی و ذغال‌گیری و به طور کلی هر عملی که موجب از بین رفتن رستنی‌ها و تغییر اکوسیستم شود در پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده که اراضی آن متعلق به دولت باشد بدون اجازه ممنوع است.

تبصره (۱)- اجرای طرح‌های مجاز صنعتی و معدنی در پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده با رعایت مقررات مربوط از شمول این ماده مستثنی است.

تبصره (۲)- تعلیف احشام از لحاظ کمیت و کیفیت در پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده تابع ضوابطی است که با توافق سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور و سازمان تهیه خواهد شد.

تبصره (۳)- ورود و تعلیف احشام بدون پروانه یا زائد بر پروانه در پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق حفاظت‌شده برخلاف مقررات موضوع این ماده ممنوع می‌باشد این‌گونه احشام توسط مأمورین سازمان از منطقه اخراج و با متخلف یا متخلفان مربوط طبق مقررات عمل خواهد شد.

تبصره ۴- مبادرت به شکار یا صید در پناهگاه‌های حیات وحش و مناطق و رودخانه‌های حفاظت‌شده موقوف به تحصیل پروانه ویژه از سازمان می‌باشد.

ماده ۱۲- وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی با موافقت سازمان مجازند مطالعات و بررسی‌ها و عملیات مورد نیاز را در حدود وظایف قانونی خاص خود در مناطق حفاظت‌شده و پناهگاه‌های حیات وحش انجام دهند.

فصل سوم - مقررات مربوط به اجرای مواد ۱۹ و ۲۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست

ماده ۱۳- حدود مناطق مذکور در مواد ۱۹ و ۲۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست توسط شورای عالی تعیین و از طرف سازمان آگهی خواهد شد.

ماده ۱۴- تعیین مناطق موضوع ماده ۱۹ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست منوط به حصول حداقل یکی از شرایط و ضوابط ذیل می‌باشد:

- الف- وجود یک یا چند منبع مولد آلودگی در منطقه که محیط را آلوده و یا در معرض آلودگی قرار می‌دهد.
- ب- به سبب فعالیت‌های مختلف انسانی از قبیل صنعتی و کشاورزی و تجاری اثرات نامطلوب یا دگرگونی در محیط‌زیست و یا وضع طبیعی منطقه حاصل شده و یا در معرض این‌گونه خطرات قرار گرفته باشد.
- ج- وجود مراکز جمعیتی در منطقه و ضرورت پیشگیری از ایجاد آلودگی‌های مضر به بهداشت و سلامت مردم.
- د- قرار داشتن یک یا چند پارک ملی یا آثار طبیعی ملی یا پناهگاه حیات‌وحش و یا منطقه حفاظت‌شده در جوار یا داخل منطقه به‌منظور پیشگیری از دگرگونی و تخریب وضع خاص طبیعی مناطق چهارگانه مذکور.
- ماده ۱۵- احراز هر یک از شرایط و ضوابط موضوع ماده ۱۴ این آیین‌نامه با سازمان می‌باشد.
- ماده ۱۶- پس از لازم‌الاجرا شدن مقررات مواد ۱۱ و ۱۲ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست در صورتی که صاحب و یا مسئول کارخانه و یا کارگاهی که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم می‌نماید با دلایل و مدارک قابل قبول سازمان اثبات نماید که ظرف مهلت مقرر در اخطار سازمان رفع آلودگی عملی نمی‌باشد سازمان مجاز است فقط برای یک‌بار مهلت اضافی برای این‌گونه کارخانجات و یا کارگاه‌ها قائل شود.
- ماده ۱۷- محول نمودن اجرای مقررات مواد ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست به شهرداری‌ها یا هر سازمان دولتی ذی‌ربط در صورتی امکان‌پذیر است که قبلاً مناطق مورد نظر طبق ماده ۱۹ قانون مذکور تعیین و اعلام شده باشد.
- ماده ۱۸- در صورتی که به استناد ماده ۲۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست اجرای قسمتی از وظایف و اختیارات سازمان نسبت به اجرای مواد ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ قانون مذکور به شهرداری‌ها و یا هر سازمان دولتی ذی‌ربط محول گردد، سازمان مراتب را بر حسب مورد کتباً به مراجع مربوطه اعلام خواهد داشت.
- ماده ۱۹- وظایف و اختیاراتی که طبق ماده ۱۸ این آیین‌نامه به شهرداری‌ها یا سازمان‌های ذی‌ربط دولتی محول می‌گردد باید به طور تفکیک تعیین و مشخص شده باشد.

فصل چهارم- شورای عالی حفاظت محیط‌زیست

ماده ۲۰- (اصلاحیه) دعوت برای تشکیل جلسات شورای عالی پس از موافقت رییس شورا توسط دبیر شورا به عمل می‌آید. رسمیت جلسات موکول به حضور حداقل هشت نفر از اعضاء و وزیرانی که به استناد تبصره ماده (۲) قانون حفاظت محیط زیست - مصوب ۱۳۵۳- دعوت شده اند، می‌باشد.

تصمیمات شورای عالی با رأی موافق حداقل هفت نفر از اعضاء و وزیران حاضر در جلسه قطعی است.

ماده ۲۱- کلیه امور اداری شورای عالی توسط دبیرخانه شورا که زیر نظر رئیس سازمان اداره می‌گردد انجام خواهد شد. کارمندان دبیرخانه شورای عالی از میان کارکنان سازمان، توسط رئیس سازمان انتخاب می‌شوند.

شرح وظایف دبیرخانه شورای عالی به پیشنهاد رئیس سازمان به تصویب شورای عالی خواهد رسید.

فصل پنجم- مقررات اجرای برنامه‌های آموزشی حفاظت و بهسازی محیط‌زیست

ماده ۲۲- سازمان به منظور تنویر و هدایت افکار عمومی در زمینه حفظ و بهسازی محیط‌زیست برنامه‌های آموزشی خاصی تنظیم و به مرحله اجرا خواهد گذاشت.

ماده ۲۳- سازمان ترتیبی اتخاذ خواهد نمود که با همکاری مراجع ذی‌ربط در برنامه‌های درسی دوره‌های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و عالی مسائل مربوط به لزوم و نحوه حفظ و بهسازی محیط‌زیست گنجانیده شود.

ماده ۲۴- سازمان می‌تواند با تصویب شورای عالی و کسب اجازه از مراجع قانونی مربوط جهت آموزش، مؤسسات و آموزشگاه‌های خاصی در زمینه حفاظت و بهسازی محیط‌زیست دایر نماید.

ماده ۲۵- سازمان می‌تواند در صورت درخواست سازمان‌ها و مؤسسات کشور اعم از دولتی و خصوصی در زمینه آموزش کارکنان آن‌ها نسبت به تهیه و اجرای برنامه‌های آموزشی مربوط به مسائل حفاظت و بهسازی محیط‌زیست اقدام نماید.

ماده ۲۶- به‌منظور جلب نیروی انسانی متخصص سازمان می‌تواند به دانشجویان برجسته ایرانی که در دانشگاه‌ها و مؤسسات عالی آموزش داخل یا خارج از کشور در رشته‌های مورد نیاز سازمان به تحصیل اشتغال دارند با توجه به قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی مصوب مردادماه ۱۳۵۳ و آیین‌نامه اجرایی آن سالانه تعدادی بورس تحصیلی اختصاص دهد.

فصل ششم- گارد محیط‌زیست

ماده ۲۷- گارد محیط‌زیست متشکل است از محیط‌بان و محیط دار که هر یک دارای درجات و علائم مشخص می‌باشند.

ماده ۲۸- گارد محیط‌زیست دارای لباس متحدالشکل و تجهیزات لازم می‌باشد.

ماده ۲۹- نوع لباس و تجهیزات و علائم و نشان‌های تشویقی گارد محیط‌زیست توسط سازمان تعیین خواهد شد.

ماده ۳۰- کلیه امور استخدامی گارد محیط‌زیست از قبیل تعیین درجات و شرایط ارتقاء و مقررات انضباطی در آیین‌نامه استخدامی سازمان تعیین خواهد شد.

ماده ۳۱- دستورالعمل خدمتی گارد محیط‌زیست توسط سازمان تهیه و به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

ماده ۳۲- افراد گارد محیط‌زیست به سلاح مناسبی که نوع آن با موافقت وزارت دفاع تعیین می‌شود مجهز می‌گردند.

ماده ۳۳- سازمان مکلف است دوره‌های آموزشی لازم برای مأمورینی که باید در گارد محیط‌زیست انجام وظیفه نمایند، دائر کند.

ماده ۳۴- در صورتی که اجرای قسمت‌هایی از مقررات این فصل مستلزم کسب موافقت ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران باشد، سازمان در این زمینه اقدام خواهد کرد.

فصل هفتم- مقررات مربوط به باغ‌های وحش و موزه ملی تاریخ طبیعی

ماده ۳۵- ایجاد باغ وحش در هر یک از نقاط کشور مستلزم تحصیل پروانه از سازمان می‌باشد. ضوابط و مقررات مربوط به باغ‌های وحش توسط سازمان تعیین خواهد شد. صاحبان یا مسئولان باغ‌های وحش موجود مکلف به دریافت پروانه و رعایت ضوابط و مقررات مربوطه می‌باشند.

ماده ۳۶- سازمان می‌تواند برای ایجاد باغ وحش با شهرداری‌ها مشارکت و همکاری نماید.

ماده ۳۷- سازمان نسبت به ایجاد موزه ملی تاریخ طبیعی ایران در تهران اقدام و در صورت لزوم شعبی نیز در نقاط مناسب کشور تأسیس خواهد نمود.

ماده ۳۸- به منظور تکمیل موزه ملی تاریخ طبیعی ایران ضوابط زیر در مورد جمع‌آوری و حفظ فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوره‌های پیشین مقرر می‌گردد:

الف- هر شخصی که از وجود فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوره‌های پیشین در هر نقطه از کشور مطلع یا آثاری از آن‌ها کشف یا به دست آورد در قبال تحویل و ارائه آن به سازمان چنانچه از نظر علمی حائز اهمیت باشد، جایزه متناسبی دریافت خواهد داشت.

ب- صدور فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوره‌های پیشین از ایران تابع ضوابطی است که سازمان و وزارت فرهنگ و هنر و سازمان زمین‌شناسی کشور تعیین می‌نمایند.

ج- سازمان با رعایت مقررات مربوط به حفاظت آثار تاریخی و باستانی و حفظ حقوق اشخاص مجاز است به‌منظور کشف و گردآوری فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوران پیشین هر یک از مناطق کشور را بررسی و حفاری و در صورت لزوم ضمن تعیین حدود و اعلام مراتب حفظ و نگهداری نماید.

ماده ۳۹- وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت در صورتی که در اجرای وظایف و طرح‌های خود به مناطقی که دارای آثاری از فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوران پیشین باشند برخورد نمایند، مراتب را به سازمان اعلام و در مورد حفظ و جمع‌آوری این‌گونه آثار که دارای ارزش علمی باشند با سازمان همکاری و تشریک‌مساعی خواهند نمود.

ماده ۴۰- سازمان مجاز است به‌منظور تکمیل موزه ملی تاریخ طبیعی ایران با مؤسسات مشابه خارجی و بین‌المللی در زمینه همکاری‌های علمی و فنی و مبادله فسیل و بقایای جانوران و گیاهان با تصویب شورای عالی قراردادهای لازم منعقد نماید.

ماده ۴۱- وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و موزه‌ها در مورد اجرای ضوابط مربوط به این فصل با سازمان همکاری و تشریک‌مساعی خواهند نمود.

ماده ۴۲- سازمان، فسیل‌ها و بقایای جانوران و گیاهان دوره‌های پیشین را که دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و علمی کشور جهت تحقیقات و بررسی‌های علمی نیاز دارند در صورت امکان تأمین خواهد نمود.

فصل هشتم- بودجه و امور مالی سازمان

ماده ۴۳- حذف شده است.

ماده ۴۴- حذف شده است.

ماده ۴۵- سازمان از لحاظ معاملات تابع قانون محاسبات عمومی و آیین‌نامه معاملاتی دولتی می‌باشد.

فصل نهم- متفرقه

ماده ۴۶- اعطاء جایزه به اشخاص و مؤسساتی که به نحوی از انحاء به حفاظت و بهسازی محیط‌زیست خدماتی کرده‌اند تابع مقرراتی است که به تصویب شورای عالی می‌رسد.

ماده ۴۷- سازمان دامپزشکی کشور در زمینه کنترل بیماری‌های واگیر بین جانوران وحشی و اهلی و سایر امور مربوط به بهداشت حیوانات طبق ضوابطی که توسط دو سازمان تنظیم می‌شود همکاری‌های لازم را با سازمان معمول خواهد داشت.

ماده ۴۸- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور ضوابط مذکور در ماده ۴۷ را در مورد صدور پروانه تعلیف مراعات و بر حسب مورد در تنظیم و اجراء این‌گونه ضوابط با سازمان همکاری خواهد نمود.

ماده ۴۹- از زمان تصویب این اصلاحیه کلیه مواد مغایر با آن در آیین‌نامه اجرایی قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۱۰/۹ لغو و آیین‌نامه اجرایی قانون حفاظت محیط‌زیست با اصلاحات به‌عمل آمده جایگزین آن می‌شود.

۱-۱۳- قانون شکار و صید

(مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ با اصلاحات مصوب ۱۳۵۳/۱۰/۳۰ و ۱۳۷۵/۹/۲۵)^{۱۲}

ماده ۱- برای حفظ و حمایت و تکثیر جانوران وحشی سازمان حفاظت محیط‌زیست تشکیل می‌شود، سازمان مزبور دارای شخصیت حقوقی بوده و زیر نظر شورای عالی حفاظت محیط‌زیست است.

ماده ۲- لغو شده است.

ماده ۳- شورای عالی دارای وظائف و اختیارات زیر است.

الف- (به‌طور ضمنی لغو شده است.)

ب- تعیین محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های زمانی و مکانی شکار و صید و حدود پارک‌های ملی و مناطق حفاظت‌شده و قرق‌های اختصاصی

پ- تعیین انواع اسلحه و وسایل ممنوع شکار و صید

ت- تعیین انواع جانوران وحشی و حیوانات حمایت‌شده و حفاظت‌شده و در معرض خطر انقراض و جانوران زیانکار

ث- لغو شده است.

ج- لغو شده است.

چ- تعیین بهای جانوران وحشی از لحاظ مطالبه ضرر و زیان

ماده ۴- مصوبات شورای عالی حفاظت محیط‌زیست در حدود وظایف و اختیارات مذکور در این ماده بیست روز پس از درج در یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار مرکز و روزنامه رسمی کشور لازم‌الاجرا است.

^{۱۲} - نقل از روزنامه رسمی شماره ۶۵۲۱ مورخ ۱۳۴۶/۴/۱۹.

سازمان موظف است بلافاصله مصوبات شورای عالی را به‌وسیله رادیو و آگهی و سایر وسایل به اطلاع اهالی برساند.
ماده ۵- لغو شده است.

ماده ۶- وظائف سازمان به‌قرار زیر است:

الف- اجرای مصوبات شورای عالی در حدود مقررات ماده ۳ این قانون

ب- تنظیم و اجرای مقررات شکار و صید بر اساس هدف‌های مندرج در این قانون

پ- حفظ و نگهداری شکارگاه‌ها و فضای حیاتی جانوران وحشی و حمایت آن‌ها در برابر گرسنگی و تشنگی و صید و شکار بی‌رویه و عوامل و حوادث نامساعد جوی و طبیعی مانند حریق جنگل و مراتع و سیل و طغیان رودخانه‌ها و بیماری‌های واگیر و مسمومیت نباتی و امثال آن.

ت- فراهم آوردن موجبات و محیط مساعد جهت تکثیر و پرورش جانوران وحشی

ث- کوشش در اصلاح نژاد جانوران وحشی

ج- بررسی و تحقیقات علمی درباره جانوران وحشی

چ- ایجاد پارک‌های ملی و مناطق حفاظت‌شده و موزه‌های حیوان‌شناسی

ح- تشویق اشخاص حقیقی و حقوقی به تأسیس باغات وحش و آبگیرها و حوضچه‌ها جهت پرورش ماهی و پرندگان شکاری از طریق راهنمایی‌های فنی

خ- تنظیم و اجرای برنامه‌های آموزشی به‌منظور برانگیختن حس حیوان‌دوستی و حفاظت منابع طبیعی در کشور و تجهیز و تنویر افکار عمومی در این زمینه

د- همکاری با سازمان‌های مربوط به جنگل و مراتع و خاک و آب به‌منظور حفظ منابع طبیعی کشور

ذ- همکاری با سازمان‌های مشابه خارجی و بین‌المللی به‌منظور حفظ و حمایت جانوران وحشی و مهاجر در حدود تعهدات متقابل

ماده ۷- خریدوفروش، تکثیر و پرورش و صدور و ورود حیوانات وحشی و اجزای آن‌ها که غیر بومی ایران بوده و از خارج به کشور وارد شده و یا از قبل در کشور تکثیر و پرورش یافته‌اند با کسب پروانه و یا اجازه از سازمان مجاز می‌باشد. ورود و صدور آن دسته از جانوران وحشی و اجزای آن‌ها که در فهرست کنوانسیون تجارت بین‌المللی گونه‌های در معرض خطر انقراض ثبت‌شده‌اند با رعایت مقررات کنوانسیون مذکور صورت می‌گیرد. سازمان می‌تواند گونه‌هایی که برخلاف مقررات کنوانسیون به کشور واردشده‌اند ضبط و در صورت لزوم با هزینه واردکننده به کشور مبدأ عودت دهد.

ماده ۸- سازمان می‌تواند در موارد زیر برحسب مورد پروانه و یا اجازه رایگان صادر نماید:

الف - جمع‌آوری نمونه‌های جانوران وحشی به منظور انجام تحقیقات و مطالعات علمی و آموزشی و یا انجام فعالیت‌های مورد نیاز موزه تاریخ طبیعی و نمایشگاه‌های تندیس آرائی.

ب- دفع آن دسته از جانوران وحشی که به مزارع و باغ‌ها آسیب می‌رسانند.

ج- صید برخی از گونه‌های آبزیان توسط ساکنان مناطق محروم در مواردی که سازمان صدور پروانه رایگان را در آن مناطق ضروری بداند.

د- تقدیر از کسانی که به تشخیص رئیس سازمان، خدمات مؤثری در مورد حفاظت از حیات وحش و حمایت از اهداف سازمان به عمل آورده‌اند.

تبصره- وظایف و اختیاراتی که در این قانون برای سازمان حفاظت محیط‌زیست منظور شده منافی با اختیارات و وظائف شرکت سهامی شیلات ایران نمی‌باشد.

ماده ۹- چنانچه مأموران سازمان و میرشکاران یا صاحبان مزارع و باغ‌ها در حدود مجوزهای صادرشده نتوانند از دفع خسارت یا صدماتی که از ناحیه جانوران وحشی به افراد، مزارع و باغ‌ها وارد می‌شود جلوگیری به عمل آورند جبران خسارت واردشده از محل درآمدهای حاصل از اجرای این قانون تأمین خواهد شد همچنین سازمان می‌تواند جهت پیشگیری از این خسارت نسبت به محصور نمودن زیستگاه‌های حفاظت‌شده جانوران وحشی از محل درآمدهای مذکور اقدام نماید.

ماده ۱۰- هرکس مرتکب اعمال زیر شود به جزای نقدی از یکصد هزار (۱۰۰۰۰۰) تا یک میلیون (۱۰۰۰۰۰۰) ریال یا حبس از یک ماه تا شش ماه محکوم می‌شود:

الف- شکار و صید جانوران وحشی عادی بدون پروانه

ب- شکار و صید بیش از میزان مندرج در پروانه و یا خلاف مقررات و خارج از محل‌های مندرج در پروانه

ج- حمل، عرضه، فروش و صدور جانوران وحشی زنده یا کشته و اجزای آن‌ها بدون کسب پروانه و یا مجوز از سازمان

د- از بین بردن رستنی‌ها از جمله قطع درختان، خار زنی، بوته کنی و تعلیف غیرمجاز در مناطق حفاظت شده و پناهگاه‌های حیات وحش و تجاوز و تخریب در این مناطق

ماده ۱۱- هر کس مرتکب اعمال زیر شود به جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار (۱۵۰۰۰۰۰) ریال تا سه میلیون (۳۰۰۰۰۰۰) ریال یا حبس از ۹۱ روز تا ۶ ماه محکوم می‌شود:

الف- شکار و صید در فصول و ساعات ممنوع مقرر

ب- مبادرت به شکار و صید در مناطق ممنوع و یا خلاف محدودیت‌ها و ممنوعیت‌هایی که سازمان در حدود اختیارات قانونی خود تعیین و آگهی کرده است و شکار غیرمجاز در قرق‌های اختصاصی

ج- شکار و صید با وسایل و از طرق غیرمجاز و یا شکار با استفاده از اسلحه دیگران

د- تخریب چشمه‌ها و آبشخور حیوانات در مناطق حفاظت‌شده و پناهگاه‌های حیات وحش

ه - اقدام به صدور و ورود حیوانات وحشی موضوع ماده (۷) این قانون به صورت غیرمجاز

ماده ۱۲- هر کس مرتکب اعمال زیر شود به مجازات حبس از سه ماه تا سه سال و یا به جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار (۱۵۰۰۰۰۰) ریال تا هجده میلیون (۱۸۰۰۰۰۰۰) ریال محکوم می‌شود:

الف- شکار و صید جانوران وحشی حمایت شده بدون داشتن پروانه ویژه

ب- شکار و صید در مناطق حفاظت شده و پناهگاه‌های حیات وحش بدون تحصیل پروانه ویژه و صید غیرمجاز در رودخانه‌های حفاظت‌شده

ج- از بین بردن رستنی‌ها و تعلیف و تخریب در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی و هرگونه تجاوز و فعالیت غیرمجاز در این گونه مناطق

د- آلوده نمودن آب رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و تالاب‌های حفاظت‌شده، چشمه‌ها و آبشخورها به موادی که باعث آلودگی آب و از بین رفتن آبزیان شود.

ماده ۱۳- هر کس مرتکب اعمال زیر شود به مجازات حبس از نود و یک روز تا سه سال یا جزای نقدی از یک میلیون و هشتصد هزار (۱۸۰۰۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰۰۰۰۰۰۰) ریال و در صورت تکرار به هر دو مجازات محکوم می‌شود.

الف- شکار جانوران وحشی کمیاب و در معرض خطر انقراض از قبیل جیبیر، گورخر، گوزن زرد ایرانی، یوزپلنگ، تمساح (کروکدیل)، هوبره و میش‌مرغ

ب- شکار در پارک‌های ملی

ج- شکار، صید و یا کشتار جانوران وحشی با استفاده از سموم و مواد منفجره و امثال آن و شکار به صورت تعقیب با استفاده از وسیله نقلیه موتوری و همچنین کشتار آنان به طریق جرگه و محاصره دسته‌جمعی

د- مبادرت به اقداماتی که موجبات آلودگی آب دریای خزر و خلیج فارس و دریای عمان با مواد غیرنفتی را فراهم آورده و باعث مرگ و میر آبزیان یا به خطر افتادن محیط‌زیست آنان شود.

ه - ایجاد یا فراهم کردن مقدمات آتش‌سوزی در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی و مناطق حفاظت‌شده یا پناهگاه‌های حیات وحش بر اثر بی‌مبالاتی یا عدم رعایت مقررات محیط‌زیست و یا تخلف از نظامات دولتی

تبصره ۱- در صورت ایجاد آتش‌سوزی عمدی در پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی، مرتکب به مجازات‌های مقرر در ماده (۶۷۵) قانون مجازات اسلامی محکوم خواهد شد.

تبصره ۲- هرکس مبادرت به زنده‌گیری، شکار، خرید، فروش، حمل، نگهداری و صدور پرندگان شکاری از قبیل شاهین، بحری، بالابان و دلجه کند علاوه بر محکومیت به حداکثر مجازات حبس مقرر در این ماده به جزای نقدی از یک میلیون و هشتصد هزار (۱۸۰۰۰۰۰) تا بیست میلیون (۲۰۰۰۰۰۰۰) ریال محکوم خواهد شد.

ماده ۱۴- وسایل شکار و صید از قبیل تفنگ، فشنگ، نرافکن، دوربین چشمی، تور و قلاب ماهیگیری و سایر ادوات ارتکاب جرم که مرتکبان اعمال یادشده بالا به همراه دارند و همچنین موتورسیکلت‌هایی که مرتکبان اعمال بالا به طور مستقیم برای شکار مورد استفاده قرار می‌دهند توسط سازمان توقیف و این وسایل تا خاتمه رسیدگی و صدور حکم قطعی زیر نظر سازمان به‌صورت امانی نگهداری شده و دادگاه پس از صدور حکم نسبت به اموال یادشده تعیین تکلیف می‌کند.

ماده ۱۵- شروع به شکار جانوران وحشی بر خلاف مقررات این قانون قابل تعقیب و مجازات می‌باشد و مرتکب به حداقل مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

ماده ۱۶- در صورت تکرار جرائم پیش‌بینی شده در مواد ۱۱ و ۱۲ این قانون مرتکب به اشد مجازات محکوم خواهد شد.

ماده ۱۷- وجوه حاصله از جرائم مذکور در این قانون جزء درآمد دولت محسوب و به خزانه‌داری کل پرداخت می‌شود.

حیواناتی که بر خلاف مقررات این قانون شکار یا صید شده باشند متعلق به سازمان حفاظت محیط‌زیست خواهند بود.

ماده ۱۸- در مورد جرائم مذکور در این قانون سازمان از حیث مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم برحسب مورد شاکی یا مدعی خصوصی شناخته می‌شود.

ماده ۱۹- لغو شده است.

ماده ۲۰- در صورتی که گزارش مأمور سازمان برخلاف واقع باشد مأمور مزبور به دو برابر کیفر جرمی که موضوع گزارش بوده محکوم خواهد شد.

ماده ۲۱- هرگاه مأمورین سازمان خود مرتکب جرائم مندرج در این قانون شوند و یا در ارتکاب جرم مشارکت یا معاونت داشته باشند، بر حسب مورد به حداکثر مجازات مقرر در این قانون محکوم خواهند شد.

ماده ۲۲- در مورد جرائم مذکور در این قانون هرگاه عمل ارتكابی طبق سایر قوانین مستلزم مجازات شدیدتری باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم خواهد شد.

ماده ۲۳- سازمان برای حفظ نسل و بررسی‌های علمی و پیش‌گیری از سرایت امراض عمومی و نظایر آن در موارد اقتضاء اقدام لازم به عمل خواهد آورد.

ماده ۲۴- در مواردیکه بنا بر مقتضیات حفظ نسل و حمایت جانوران وحشی قطع اشجار و رستنی‌ها ضرورت داشته باشد سازمان حفاظت محیط‌زیست با موافقت سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور اقدام خواهد نمود.

ماده ۲۵- جنگل‌هایی را که تا تاریخ تصویب این قانون بهره‌برداری از آن‌ها به‌وسیله سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور به عمل می‌آید و یا با انعقاد قراردادهای لازم و طبق طرح‌های جنگلداری بهره‌برداری از آن‌ها به اشخاص حقیقی و حقوقی واگذار شده است تا انقضاء مدت اجرای طرح نمی‌توان به مناطق حفاظت‌شده یا پارک ملی اختصاص داد.

ماده ۲۶- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور موظف است قبل از واگذاری طرح‌های بهره‌برداری نظر سازمان را در مورد اجرای طرح‌های مزبور از لحاظ تعیین منطقه حفاظت‌شده یا پارک ملی خواستار شود ولی پس از اعلام نظر نمی‌توان در محدوده جنگلی که طرح آن موردتوافق قرار گرفته مناطق حفاظت‌شده یا پارک ملی اعلام کرد.

ماده ۲۷- در مواردیکه سازمان حفاظت محیط‌زیست بخواهد جنگل‌های قابل بهره‌برداری را به‌عنوان مناطق حفاظت‌شده و یا پارک ملی اعلام کند، باید قبلاً موافقت سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور را جلب نماید.

ماده ۲۸- آیین‌نامه‌های اجرائی این قانون توسط سازمان تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

آیین‌نامه‌های مزبور از جمله شامل موضوعات زیر خواهد بود:

الف- تعاریف شکار و صید و حیوانات حمایت شده و جانوران زیانکار و پارک ملی و منطقه حفاظت شده و قرق اختصاصی

ب- تعیین مقررات مربوط به پارک ملی و منطقه حفاظت‌شده و قرق اختصاصی

پ- تعیین مقررات منع یا محدودیت خریدوفروش عرضه و نگهداری جانوران وحشی و همچنین تکثیر و پرورش و واردات و صادرات آن‌ها با همکاری سازمان‌های مربوط در حدود قوانین کشور

ت- تعیین نحوه همکاری وزارتخانه‌ها و سایر سازمان‌های وابسته به دولت با سازمان

ث- تعیین انواع پروانه‌های مذکور در ماده ۷ این قانون و شرایط صدور آن

ماده ۲۹- امور مربوط به صید در رودخانه‌هایی که به دریای خزر می‌ریزند تا مسافتی از مصب هر یک از رودخانه‌ها که به پیشنهاد شرکت سهامی شیلات ایران و تصویب شورای عالی حفاظت محیط‌زیست تعیین می‌گردد و همچنین امور مربوط به صید در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان و مرداب انزلی از شمول مقررات مربوط به صید آبزیان مندرج در این قانون مستثنی است. شرکت سهامی شیلات ایران و شرکت سهامی شیلات جنوب وظائف مربوطه را طبق قوانین و مقررات خود عهده‌دار خواهند بود.

ماده ۳۰- وجوه حاصل از اجرای قانون شکار و صید غیر از درآمد ناشی از بهای پروانه‌های شکار و صید و ضرر و زیان که به موجب بند(الف) ماده (۴۵) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت هزینه خواهد شد به حساب خاصی نزد خزانه‌داری کل واریز می‌شود.

سازمان برنامه بودجه موظف است همه‌ساله معادل هفتاد درصد (۷۰٪) آن را به‌طور جداگانه در بودجه سازمان منظور کند تا صرف حفاظت از حیات وحش، کنترل مناطق تحت نظارت سازمان و تأمین هزینه‌های مربوط به اجرای ماده (۹) قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ و اصلاحیه بعدی آن شود.

ماده ۳۱- قانون صید و شکار مصوب اسفند ۱۳۳۵ ملغی است.

ماده ۳۲- از تاریخ تصویب این قانون مستخدمین سازمان حفاظت محیط‌زیست از لحاظ استخدامی تابع قانون استخدامی کشوری خواهند بود.

تبصره ۱- نحوه اجرای ضوابط قانون استخدامی کشوری و تبدیل وضع استخدامی فعلی سازمان حفاظت محیط‌زیست با قانون استخدام کشوری و ترتیب احتساب سوابق خدمت آنان از لحاظ بازنشستگی و وظیفه و همچنین نحوه محاسبه و واریز کسور بازنشستگی آنان طبق آیین‌نامه‌ای خواهد بود که توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست تهیه و پس از تأیید سازمان امور اداری و استخدامی کشور به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

۱-۱۴- آیین‌نامه اجرایی قانون شکار و صید

(مصوب ۱۳۴۶/۱۰/۲۹ هیات وزیران و اصلاحیه ۱۳۷۴/۱/۳۰) ۱۳

فصل اول - تعاریف

- ماده ۱- جانوران وحشی به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند:
- الف- پستانداران وحشی.
 - ب- پرندگان وحشی.
 - پ- خزندگان وحشی.
 - ت- آبزیان.
- ماده ۲- شکار عبارت است از تیراندازی به پستانداران و پرندگان و خزندگان وحشی یا کشتن یا گرفتن یا تعقیب کردن آن‌ها به هر کیفیت و وسیله و طریق.
- ماده ۳- صید عبارت است از کشتن یا گرفتن آبزیان قابل صید به هر کیفیت و وسیله و طریق یا تیراندازی به آن‌ها.
- ماده ۴- منظور از حیوانات حمایت‌شده جانوران وحشی هستند که در شرف تکثیر یا در معرض خطر و یا نادر و نافع باشند.
- ماده ۵- جانوران زیانکار جانوران وحشی هستند که به مزارع و باغات و سایر حیوانات زیان و آسیب می‌رسانند.
- ماده ۶- حذف‌شده است.
- ماده ۷- حذف‌شده است.
- ماده ۸- حذف‌شده است.
- ماده ۹- قرق اختصاصی به محدوده‌ای از جنگل و مرتع و آب و آب‌بندان و کوهستان و زمین‌های بایر یا دایر اطلاق می‌شود که امتیاز شکار و صید در آن محدوده، با رعایت حقوق اشخاص و مقررات مربوط به حفظ و تکثیر و بهره‌برداری از حیوانات قابل شکار و صید پس